

GENÇLERDE İNTERNET BAĞIMLILIĞI VE
DİNDARLIK İLİŞKİSİ
RELATIONSHIP BETWEEN INTERNET ADDICTION AND
RELIGIOUSNESS IN YOUNG PEOPLE

NECMİ KARSLI

[Dr. Öğr. Üyesi, Trabzon Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, Din Psikolojisi ABD.
Faculty Member, PhD., Trabzon University Faculty of Divinity,
Department of Psychology of Religion
necmikarsli@hotmail.com
<https://orcid.org/0000-0002-2975-9307>]

Makale Bilgisi / Article Information

Makale Türü / Article Types: Araştırma Makalesi / Research Article

Geliş Tarihi / Received: 14 Şubat/February 2019

Kabul Tarihi / Accepted: 30 Mayıs/May 2019

Yayın Tarihi / Published: 18 Haziran/June 2019

Yayın Sezonu / Pub Date Season: Haziran/June

Yıl / Year: 2019   *Sayı – Issue:* 46   *Sayfa / Pages:* 225-260

Atf/Cite as: Karlı, Necmi. "Gençlerde İnternet Bağımlılığı ve Dindarlık İlişkisi- Relationship between Internet Addiction and Religiousness in Young People". Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi- Ondokuz Mayıs University Review of the Faculty of Divinity 46 (Haziran-June 2019):225-260.
<https://doi.org/10.17120/omuifd.526893>

İntihal /Plagiarism: Bu makale, en az iki hakem tarafından incelendi ve intihal içermediği teyit edildi. /
This article has been reviewed by at least two referees and scanned via a
plagiarism software. <http://dergipark.gov.tr/omuifd>

Copyright © Published by Ondokuz Mayıs Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi – Ondokuz Mayıs University,
Faculty of Divinity, Samsun, Turkey. All rights reserved.

Gençlerde İnternet Bağımlılığı ve Dindarlık

Öz: İnternetin yaygınlaşmasının bir sonucu olan internet bağımlılığı sorunu psikolojik ve fizyolojik rahatsızlıklara, davranışsal problemlere ve trajik olaylara neden olmaktadır. İnternetin günlük hayatın bir parçası haline gelmiş olması internet bağımlılığının tedavisini zorlaştırmakta ve bu konuda alternatif yaklaşımlara ihtiyaç bulunmaktadır. Bu çalışmada genç bireylerde internet bağımlılığı ve dindarlık ilişkisi incelenmiştir. Araştırmanın örneklemini Trabzon'da ikamet eden yaşları 18-37 arasında değişen 358'i kadın ve 151'i erkek toplam 509 genç bireyden oluşmaktadır. Araştırmada veri toplama aracı olarak *İnternet Bağımlılığı Ölçeği*, *İçsel Dini Motivasyon Ölçeği* ve *Dini Şuur Ölçeği* kullanılmıştır. Araştırmada öncelikle örneklemin yaş, cinsiyet, sosyo-ekonomik durum, sigara kullanımı ve kişilik yapısını içeren demografik özellikleri internet bağımlılığı ve dindarlık açısından incelenmiş, daha sonra dindarlık ve internet bağımlılığı arasındaki ilişkilere bakılmıştır. Araştırma kapsamında elde edilen verilerin analizi sonucunda, cinsiyet ve kişilik yapısı ile internet bağımlılığı arasında pozitif; içsel dini motivasyon, dini bilinç, dini değer ve dini şuur ile internet bağımlılığı arasında negatif yönlü ilişkiler tespit edilmiştir.

Anahtar Sözcükler: Din Psikolojisi, İnternet Bağımlılığı, Dindarlık, Maneviyat

Relationship between Internet Addiction and Religiousness in Young People

Abstract: The Internet addiction problem, which is a result of the widespread use of the Internet, causes psychological and physiological disturbances, behavioral problems and tragic events. Internet has become a part of daily life, making it difficult to treat internet addiction and alternative approaches are needed. In this study, the relationship between internet addiction and religiosity in young individuals is investigated. The sample of the study consists of 509 young people, 358 of whom are women and 151 men, aged between 18-37. Internet Addiction Scale, Internal Religious Motivation Scale and Religious Consciousness Scale were used as data collection tools. In the research, demographic characteristics of the sample including age, gender, socio-economic status, smoking and personality structure

were examined in terms of internet addiction and religiosity, and then the relations between religiosity and internet addiction were examined. As a result of the analysis of the data obtained within the scope of the study, it was found that there was a positive correlation between gender and personality structure and internet addiction; negative correlations between internal religious motivation, religious consciousness, religious values, religious consciousness and internet addiction were determined.

Keywords: Religion Psychology, Internet Addiction, Religiousness, Spirituality

Giriş

21. yüzyılın en önemli teknolojik icatlarından olan internet insan hayatını kolaylaştıran pek çok yenilik getirmiştir. İnternet sayesinde insanlar evlerinin dışına adım bile atmadan istedikleri herhangi bir ürünü satın alabilmekte, yüzbinlerce kitap ve makaleye anında erişebilmekte, diğer insanlarla sesli ve görüntülü iletişim kurabilmekte, bankacılık işlemlerini yapabilmekte, binlerce televizyon ve radyo yayını takip edebilmekte, haber siteleri ve sosyal medya sayesinde dünyadaki tüm gelişmelerden anında haberdar olabilmektedir. İstatistiklere göre ülkemizde internet kullanımı 2004 yılında %13.3, 2010 yılında %37.6 seviyesinde iken bu oran 2018’de %67’ye ulaşmıştır.¹ Günlük hayatta internet kullanımının bu derece yaygınlaşması internet bağımlılığı sorununun ortaya çıkmasına neden olmuştur. Sanal dünyaya aşırı bağlanma bireyi gerçek dünyadan kopararak makineleştirmektedir. Common Sense Media’nın 1200 kişi üzerinde yaptığı araştırmada gençlerin %50’sinin kendilerini cep telefonu bağımlısı olarak hissettiklerini, ebeveynlerin ise %59’u çocuklarının telefon bağımlısı olduğunu kabul ettiğini göstermiştir.² İnternet bağımlılığı-

¹ Ulusal İstatistikler, “Bilgi Toplumu İstatistikleri”, erişim: 25 Ocak 2019, http://www.bilgitoplumu.gov.tr/wp-content/uploads/2014/04/Bilgi_Toplumu_Istatistikleri_2011.pdf; Kanca Medya, “İnternet ve Sosyal Medya İstatistikleri 2018” erişim: 25 Ocak 2019, <https://kancamedya.com/2018/12/02/internet-ve-sosyal-medya-istatistikleri-2018/>

² Common Sense, “New Report Finds Teens Feel Addicted to Their Phones, Causing Tension at Home”, erişim: 25 Ocak 2019, <http://www.marketwired.com/press->

nın beden ve ruh sağlığı üzerinde olumsuz etkileri bulunmaktadır. Brkljačić ve arkadaşlarının araştırmasında aşırı internet kullananların az internet kullananlara göre daha mutsuz oldukları tespit edilmiştir.³ Boylu ve Günay'ın araştırmasında etraflarındaki insanlarla yeterli seviyede ilişki geliştiremeyen bireylerin sosyalleşme ihtiyaçlarını gidermek ve alternatif sosyal kanallar oluşturmak için internet bağımlılığı geliştirebildikleri tespit edilmiştir.⁴ 2011'de yayınlanan başka bir çalışmada ise aşırı internet kullanımının beyin bazı bölümlerinde %20 civarında küçülmeye yol açtığı, bunun ise düşük kontrol ve muhakeme yeteneğinde azalmaya neden olduğu tespit edilmiştir.⁵ Madde bağımlılığı ile benzer özellikler taşıyan internet bağımlılığı oldukça masum görünmekle birlikte mavi balina oyununda olduğu gibi trajik sonuçlara sebep olabilmektedir. 2008'de Güney Kore'de Choi Mi Su ve Kim Yoo-Chul multiplayer bir oyun olan *Prius* (MMORPG) sayesinde tanışmış ve evlenmiş, bir yıl sonra Sarang isminde kız çocukları olmuştur. Çift çocukları doğduktan sonra da oyun oynamayı bırakmamış, çoğu zaman yeni doğmuş Sarang'ı evde tek başına bırakarak sürekli olarak oyun oynamaya gitmişler ve nihayetinde Sarang'ın evde açlık ve susuzluktan ölmesine neden olmuşlardır.⁶ 1997 yılında Ohio'da Sandra Hacker iki, üç ve beş yaşlarında üç çocuğunu evin bir odasına kilitleyerek günde yaklaşık 12 saat internette vakit geçirirken, bu durum boşandığı eşi tarafından çocuk koruma merkezine ve polise bildirilmiş, polisler eve geldiğinde koridorlarda cam kırıkları, duvarlarda pislikler ve etrafa saçılmış çöplerle karşılaşmışlardır. Hacker

228

OMÜİFD

release/new-report-finds-teens-feel-addicted-to-their-phones-causing-tension-at-home-2120547.htm

- ³ Tihana Brkljačić, Filip Majetić, Anja Wertag, "I'm Always Online: Well-Being and Main Sources of Life Dis/Satisfaction of Heavy Internet Users", *Psychological, Social, and Cultural Aspects of Internet Addiction*, ed. Bahadır Bozoğlan (Hershey: IGI Global, 2018), 72.
- ⁴ Ayfer Aydiner Boylu, Gülay Günay, "Loneliness and Internet Addiction Among University Students", *Psychological, Social, and Cultural Aspects of Internet Addiction*, ed. Bahadır Bozoğlan (Hershey: IGI Global, 2018), 109.
- ⁵ Andrea C. Nakaya, *Internet and Social Media Addiction* (Sand Diego: Reference Point Press, 2015), 48.
- ⁶ The Sydney Morning Herald, "Internet addicts guilty of starving baby to death", erişim: 22 Ocak 2019, <https://www.smh.com.au/technology/internet-addicts-guilty-of-starving-baby-to-death-20100423-tg7s.html>

çocuklarını ihmalden suçlu bulunup tutuklanırken çocuklarının velayeti babalarına verilmiştir.⁷ Bunların dışında bilgisayar oyunları yüzünden işlenen cinayet vakaları, uzun süre bilgisayar oyunu oynama sonucunda kendiliğinden gerçekleşen ölümler ve mavi balina, momo gibi oyunların neden olduğu intihar vakaları zaman zaman medyaya yansımaktadır.⁸ Literatürde madde bağımlılığıyla ilgili çok sayıda araştırma bulunmakla birlikte, internet bağımlılığı üzerine yapılmış araştırmalar nispeten azdır. İnternet bağımlılığı ve dindarlık ilişkisi üzerine ise neredeyse hiçbir çalışma bulunmamaktadır. Dolayısıyla araştırmamız insanın duygu, düşünce ve davranışları üzerinde eşsiz düzenleyici ve kontrol edici etkisi bulunan din olgusunun özellikle gençlik dönemindeki bireylerin yakalandığı psikolojik bir hastalık olan internet bağımlılığı ile mücadeledeki etkisini tespit açısından önem arz etmektedir.

1. Bağımlılık

Bağımlılık, sözlükte belli bir işlevi olan bir uyuşturucuya fizyolojik ve psikolojik bağımlı olma şeklinde tanımlanmaktadır.⁹ Başka bir tanıma göre bağımlılık kullandığında bireye haz veren ve gerilimini oradan kaldıran, gelecekteki muhtemel olumsuz sonuçları bilinmesine rağmen kullanılmayla devam edilen uyuşturucu veya diğer maddelere düşkünlüktür.¹⁰ Bağımlılık kavramı önceleri fizyolojik madde bağımlılığı için kullanılırken sonraları televizyon, internet, şiddet, gıda bağımlılığı gibi daha geniş anlamda kullanılan bir kavram haline gelmiştir.

⁷ CNN, "Net Surfing Mom Charged With Ignoring Kids", erişim: 23 Ocak 2019, <http://edition.cnn.com/US/9706/16/briefs.pm/internet.neglect/index.html>

⁸ Merlin'in Kazanı, "Oyun Başında Yaşamını Yitirenler", erişim: 28 Ocak 2019, <https://www.merlininkazani.com/oyun-basinda-yasamini-yitirenler-95657-oyungalerisi>; Posta, "Bilgisayar Oyunu Oynarken Öldü", erişim: 28 Ocak 2019, <https://www.posta.com.tr/bilgisayar-oyunu-oynarken-oldu-149400>; Hürriyet, "Oyun Oynarken Öldü" erişim: 28 Ocak 2019, <http://www.hurriyet.com.tr/teknoloji/oyun-oynarken-oldu-40334874>; İnternet Haber, "Mavi Balina Yine Can Aldı Lise Öğrencisi İntihar Etti", erişim: 30 Ocak 2019, <http://www.internethaber.com/mavi-balina-yine-can-aldi-lise-ogrencisi-intihar-etti-1918589h.htm>

⁹ David A. Statt, *The Concise Dictionary of Psychology* (New York: Routledge, 2003), 3.

¹⁰ David Matsumoto, *The Cambridge Dictionary of Psychology* (Cambridge, Cambridge University Press 2009), 15.

Bağımlılık üzerinde biyolojik, psikolojik ve sosyo-kültürel pek çok faktörün etkisi bulunmaktadır. Bu faktörlerden herhangi birisi farklı bireylerde bağımlılık davranışının kaynağı olabilmektedir. Ivan Pavlov'un köpeklerle yaptığı meşhur klasik koşullanma deneyinde ortama önce bir zil sesi (nötr uyarıcı) ardından et verilmiş (doğal uyarıcı) ve bu bir süre tekrar edilmiştir. Bir süre sonra köpek için doğal bir uyarıcı olan et verilmeksizin sadece zil (koşullu uyarıcı) çalındığında da köpeğin salya salgıladığı (koşullu tepki) görülmüştür. Deneyde köpek başlangıçta kendisi için nötr uyarıcı olan zil sesine salya salgılamaya şartlandırılmıştır. Bağımlılık açısından klasik koşullanmanın anlamı belli bir uyarıcı bir bağımlılık yapıcı bir madde ile belli bir süre birlikte ortama sokulursa, bir zaman sonra bireyde bağımlılık yapıcı maddeyi temin etmeye yönelik bir istek meydana gelebilir.¹¹ Skinner tarafından geliştirilen edimsel koşullanmada da davranış sonuçları tarafından şekillendirilmektedir. Organizmanın yaptığı bir davranışın ödüllendirilmesi o davranışı pekiştirilip tekrar edilme olasılığını artırırken bir davranışın cezalandırılması o davranışın tekrar edilme sıklığını azaltmaktadır.¹² Bağımlılığı edimsel koşullanma açısından ele aldığımızda bağımlılık yapıcı madde beynin haz merkezinin uyararak maddeyi edinme davranışını olumlu pekiştirmekte, ayrıca madde temin edilemediğinde tecrübe edilen yoksunluk sendromu ve olumsuz duygulardan kaçınmak için madde kullanımının sürdürülmesi olumsuz pekiştirmeye neden olmaktadır. Sosyal öğrenme teorisi insan davranışını kişisel ve çevresel etkenler arasında sürekli karşılıklı etkileşim açısından ele almaktadır. Teoriye göre pek çok davranış gözlemlene ve model alma yoluyla öğrenilmektedir. Model alma yoluyla öğrenmede dikkat, akılda tutma, deneme yapma ve güdülenme süreçleri bulunmaktadır.¹³ Sosyal öğrenme teorisi açısından bağımlılığı ele aldığımızda insanoglu pek çok davranışını içinde bulunduğu toplumun norm-

¹¹ Mary Macmurrin, *Psychology of Addiction* (London: Tyler & Francis Publishers, 2005), 32.

¹² Burrhus Frederic Skinner, *About Behaviorism* (New York: Vintage Books, 1976), 44.

¹³ Albert Bandura, *Social Learning Theory* (New Jersey: A Paramount Communications, 1977), 12,23.

ları, anne baba ve akranlarını model alarak öğrendiğinden dolayı madde bağımlılığı veya diğer bağımlılık türleri sosyal çevre ve kitle iletişim araçları yoluyla öğrenilmektedir. Nörolojik bakış açısından bağımlılık beynin salınımlarından kaynaklanmaktadır. Hoşa giden aktiviteler esnasında beynin ödüllendirici mekanizması olan dopamin salgılanması meydana gelmektedir. Davranış bağımlılığına dönüştüğünde beyin sürekli olarak dopamin salınımı istemekte ve zamanla tolerans gelişmektedir. Dopamin salgılanmadığında ise kaygı, öfke, stres gibi yoksunluk sendromu belirtileri meydana gelmektedir. Böylece birey hem dopamin salınımı sağlamak hem de yoksunluk sendromunun olumsuz etkilerini azaltmak için aynı davranışı sergilemeye devam etmektedir. Araştırmalar bazı internet kullanıcılarının uyuşturucu ve diğer madde bağımlıları gibi yüksek seviyede dopamin tecrübe ettiklerini göstermiştir.¹⁴

2. İnternet Bağımlılığı Ve Dindarlık

İnternet bağımlılığı zihnin sürekli internet ile meşgul olması, internette daha az zaman geçirmeyi defalarca deneme ve başarısız olma, internetten uzak kaldığında huzursuz ve sinirli olma, interneti kaygı ve mutsuzluktan bir kaçış yolu olarak kullanma, aşırı internet kullanımı nedeniyle önemli bir işi, ilişkiyi veya eğitim fırsatını tehlikeye atma şeklinde tanımlanmaktadır.¹⁵ *Amerikan Psikoloji Demeği (APA)* genel internet bağımlılığını zihinsel bir hastalık olarak kabul etmez iken internet bağımlılığının bir türü olan internetten oyun oynama bağımlılığını zihinsel bir hastalık olarak kabul etmektedir.

İnternet bağımlılığı içerisinde online oyunlar, iletişim programları, sosyal medya, online alışveriş, kumar, pornografi gibi pek çok unsuru barındırmaktadır. İnternette oyun oynama bağımlılığı *Amerikan Psikoloji Demeği (APA)* tarafından zihinsel bir hastalık olarak kabul edilmektedir. İnternette oyun oynama bağımlılığı *Amerikan Psikoloji Demeği, Zihinsel Hastalıklar Tanı ve İstatistik El Kitabı (DSM-5)*'te; 12 ay veya daha uzun

¹⁴ Laura Perdew, *Internet Addiction* (Minnesota: Abdo Publishing, 2015), 29.

¹⁵ Andrew M. Colman, *A Dictionary of Psychology* (Oxford: Oxford University Press, 2015), 385.

süre devam eden klinik olarak anlamlı bozulma ve sıkıntıya yol açan, genellikle diğer oyuncularla oyun oynama amacıyla devamlı ve tekrarlayan internet kullanımı şeklinde tanımlanmıştır.¹⁶ İnternet bağımlılığının diğer bir türü insanların birbirleriyle yazılı, sesli ve görüntülü olarak haberleşmelerini sağlayan mesajlaşmadır. Mesajlaşma gençler arasında en yaygın iletişim yöntemidir. Mesajlaşma için telefonun hücresel kısa mesaj uygulamasının yanında internet üzerinden mesajlaşmaya imkân tanıyan birtakım uygulamalar kullanılmaktadır. Günümüzde internet çoğunlukla cep telefonları üzerinden kullanılmaktadır. 2009 yılında cep telefonlarının internet trafiğindeki oranı %0.7 iken 2018 yılında bu oran %52.2'ye çıkmıştır.¹⁷ Kadir Has Üniversitesi tarafından gerçekleştirilen bir araştırmaya göre Türk internet kullanıcılarının %96'sı akıllı telefon kullanırken, %93'ünün mobil internet bağlantısı bulunmaktadır.¹⁸ Günümüzde bilgisayarlar kadar gelişmiş olan akıllı telefonlar sayesinde oyun, mesajlaşma, sosyal medya, alışveriş ve pornografi gibi internet bağımlılığının tüm unsurlarına cep telefonu üzerinden erişmek ve kullanmak mümkündür. Dolayısıyla internet bağımlısı olan bireyler aynı zamanda birer akıllı telefon bağımlısıdır. Ayrıca akıllı telefonlar taşınabilir, küçük ve kişisel olmalarından ötürü gençler tarafından özellikle tercih edilmektedir. Yapılan bir araştırmada 18-30 yaşları arasındaki genç bireylerin her on dakikada en az bir kere mobil telefonlarından mesajları kontrol ettikleri tespit edilmiştir.¹⁹ Amerika'da yapılan bir araştırmada yetişkinlerin %65'inin yani neredeyse her üç yetişkinden birisinin gelen mesajları kaçırmamak

232

OMÜİFD

¹⁶ American Psychiatric Association, *Diagnostic And Statistical Manual of Mental Disorders*, 5. Baskı, (Washington: American Psychiatric Association, 2013), 795.

¹⁷ Statista, "Percentage of All Global Web Pages Served To Mobile Phones From 2009 To 2018", erişim: 27 Ocak 2019, <https://www.statista.com/statistics/241462/global-mobile-phone-website-traffic-share/>

¹⁸ Güvenli Web, "İnternet Bağımlılığı ve Alışkanlıklara Etkisi", erişim: 27 Ocak 2019, <http://www.guvenliweb.org.tr/blog-detay/internet-bagimligi-ve-aliskanliklara-etkisi>

¹⁹ Marketing Charts, "Young People Completely Wedded to Their Mobile Phones", erişim: 25 Ocak 2019, <https://www.marketingcharts.com/industries/media-and-entertainment-25427>

için telefonu ile birlikte uyuduğunu göstermiştir.²⁰ İnternet bağımlılığının bir diğer boyutu sosyal medya bağımlılığıdır. Sosyal medya ağları ortak ilgi ve geçmişe sahip olan insanları birbiri ile irtibatlandırmaktadır. Bu ağlar aynı zamanda yeni ilişki ve arkadaşlıklar kurmak için de kullanılmaktadır. Pek çok insan için sosyal ağlar dikkat dağıtan, saatlerce oyalayan bir eğlence iken, bazıları için sosyal ağlar eğlenceden öte bağımlılık haline gelmektedir. Sosyal ağlar diğer bağımlılık türleri gibi kullanıcılarına hızlı bir heyecan duygusu yaşatmaktadır. Bireyin sosyal medyadaki bir paylaşımı çok fazla beğeni aldığı veya takipçi sayısı arttığında kısa vadeli bir öz-değer salınımı hissetmektedir. Daha sonra beyin haz veren o salınımı yeniden elde etmek için bireyi daha fazla içerik paylaşmaya yönlendirmektedir. Böylece sosyal medya bağımlıları öz-değer salınımı devam ettirebilmek için daha sürekli ve daha fazla içerik paylaşımı ile meşgul olmaktadır. İnternet bağımlılığının yaygın unsurlarından birisi de pornografidir. İnsanlarda cinselliğe yönelik doğal bir eğilim olması, gelişen teknolojinin bu içeriklere erişimi kolaylaştırması internet pornografisinin yaygınlaşmasına neden olmuştur. ABD’de yapılan bir araştırmada yaklaşık 200.000 Amerikalıya porno bağımlısı teşhisi konulduğu, 40 milyon Amerikalının düzenli olarak porno sitelerini ziyaret ettiği, internetten tüm indirmelerin %35’inin pornografi ile ilişkili olduğu, internet kullanıcılarının %34’ünün reklamlar, yanlış link ve e-mailler yoluyla istemedikleri halde pornografik içeriklere maruz kaldıkları tespit edilmiştir.²¹ Erkeklerde pornografi bağımlılığının tedavisi üzerine yapılan bir işlevsel emar (fMRI) araştırmasında pornografi bağımlılarının beyin dalgalarının kumar ve uyuşturucu madde bağımlılarınınki ile benzerlik gösterdiği tespit edilmiştir.²² Meerkerk ve arkadaşlarının yaptıkları araştırmada

²⁰ Pew Research Center, “Do You Sleep With Your Cell Phone”, erişim: 27 Ocak 2019, <http://www.pewresearch.org/fact-tank/2010/09/13/do-you-sleep-with-your-cell-phone/>

²¹ Webroot, “İnternet Pornography by the Numbers; A Significant Threat to Society”, erişim: 27 Ocak 2019, <https://www.webroot.com/us/en/resources/tips-articles/internet-pornography-by-the-numbers>

²² Mateusz Gola-v.dğr., “Can Pornography be Addictive? An fMRIS Study of Men Seeking Treatment for Problematic Pornography Use” *Neuropsychopharmacology* 42 (2017): 2021-2031.

pornografik içerik arama üzerine internet kullanımının çok güçlü bağımlılık yapma potansiyeli olduğu ve bunun internet bağımlılığı olarak bilinen takıntılı internet kullanımının gelişimi için çok önemli bir risk faktörü olarak görülebileceği tespit edilmiştir.²³ Üniversite öğrencileri üzerinde yapılan bir araştırmada erkek cinsiyeti ile sanal seks bağımlılığı arasında anlamlı pozitif ilişki tespit edilmiştir. Araştırmada erkek örneklemin %19'unun bağımlılığının klinik olarak hastalık seviyesinde olduğu görülmüştür.²⁴ 18-30 yaşları arasında 52 erkeğin beyin dalgalarının analiz edildiği bir araştırmada pornografi kullanımının bağımlılık belirtileri olan alışkanlık ve duyarsızlaşmaya yol açarak cinsel uyarılmayı azaltabildiği tespit edilmiştir.²⁵ Ayrıca farklı araştırmalarda pornografik içerik izleme ile yalnızlık²⁶, depresif belirtiler/düşük özsayı²⁷, zayıf bağlanma²⁸, sözlü ve fiziksel saldırganlık²⁹ cinsel suç işleme³⁰ arasında pozitif yönlü anlamlı ilişkiler tespit edilmiştir.

234 İnternet bağımlılığı genellikle psikoterapi teknikleri kullanılarak
OMÜİFD tedavi edilmektedir. Bu bağlamda destek terapisi, grup terapisi ve bilişsel

- ²³ Gert Jan Meerkerk-Regina J. M van den Eijnden- Henk Garretsen, "Predicting Compulsive Internet Use: It's All about Sex!" *CyberPsychology & Behavior* 91/9 (2006): 95-103.
- ²⁴ Amanda L. Giordano-Craig S. Cashwell, "Cybersex Addiction among College Students: A Prevalence Study" *Sexual Addiction & Compulsivity* 24/1-2 (2017): 47-57.
- ²⁵ Sajeev Kunaharan-v.dğr., "Conscious and Non-Conscious Measures of Emotion: Do They Vary with Frequency of Pornography Use?" *Applied Sciences* 7/ 5 (2017): 493.
- ²⁶ Mark H. Butler-v.dğr., "Pornography Use and Loneliness: A Bi-Directional Recursive Model and Pilot Investigation" *Journal of Sex & Marital Therapy* 44/2 (2017): 27-37 .
- ²⁷ Brian J. Willoughby-v.dğr., "Associations between Relational Sexual Behaviour, Pornography Use, and Pornography Acceptance among US College Students", *Culture, Health & Sexuality* 16/9 (2014): 1052-069
- ²⁸ Michele L. Ybarra- Kimberly Mitchell, "Exposure to Internet Pornography among Children and Adolescents: A National Survey" *CyberPsychology & Behavior* 8/5 (2005): 473-486.
- ²⁹ Paul J. Wright- Robert S. Tokunaga- Ashley Kraus, "A Meta-Analysis of Pornography Consumption and Actual Acts of Sexual Aggression in General Population Studies", *Journal of Communication* 66/1 (2016): 183-205.
- ³⁰ Michael C. Seto- Martin L. Lalumière, "What Is So Special About Male Adolescent Sexual Offending? A Review and Test of Explanations through Meta-Analysis", *Psychological Bulletin* 136/ 4 (2010): 526-575.

davranış terapisi gibi teknikler kullanılmaktadır.³¹ Tedavi sürecinde ciddi kaygı bozuklukları ve depresyon oluşması durumunda ise Serotonin hormonunu harekete geçiren ilaç tedavisi uygulanabilmektedir.³² Bunların dışında bağımlılık tedavisinde gevşeme tekniklerini içeren yoga, meditasyon, hipnoz, akupunktur uygulamaları ve bazı dini yönelimli programlar kullanılabilir.³³

İnsanlık tarihi boyunca her çağ ve coğrafyada var olagelen din insanın duygu, düşünce ve davranışlarını etkileyen en önemli olgulardan birisidir. Din, hayata ve yaşamsal olaylara tatmin edici anlamlar yükleyerek, sorumluluk ve görev bilinci kazandırarak, faydalı ve iyi davranışları emredip, zararlı ve pis şeyleri yasaklayarak, ödül ve ceza mekanizmaları ile bireyin duygu düşünce ve davranışlarında daha kontrollü, aynı zamanda beden ve ruhen daha sağlıklı ve mutlu olmasına katkı sağlamaktadır. Dinle ilişkili olan diğer bir kavram ise maneviyattır. Maneviyat yaygın bir şekilde kutsalla bir bağ, diğerlerine şefkat, içsel bir huzur, hışı, anlam ve amaç duygusu tecrübe etmeyi içeren evrensel insani bir yetenek olarak anlaşılmaktadır.³⁴ Maneviyat din ile kıyaslandığında daha değişken, bireysel, duygusal bir yapıdır, ucu bucağı belli olmadığı gibi bir dinle ilişkili olmak zorunda da değildir. Dolayısıyla bir ateist kendi seçimine dayalı anlam ve amaçlara ve temel insani değerlere bağlanmak suretiyle maneviyat ihtiyacını giderebilir. İnternet bağımlılığın en önemli özelliklerinden birisi aşırı ve kontrolsüz internet kullanımudur. İslam'da ifrat (aşırılık) ve tefrit (ihmalkârlık) yasaklamış, davranışlarda dengeli, itidalli ve adaletli olma tavsiye edilmiştir. Kur'an-ı Kerim'de "Dedikleri

³¹ Caroline Gresle- Michel Lejoyeux, "Phenomenology of Internet Addiction", *Internet Addiction*, ed. Hannah O. Price (New York: Nova Science Publishers, 2011), 90; Patricia N. Netzeley, *Is Online Addiction a Serious Problem?*, (San Diego: Reference Point Press, 2014), 69-70.

³² Giovanni Camardese-v. dğr. "Pharmacological Treatment of Internet Addiction", *Internet Addiction*, ed. Christian Montag- Martin Reuter (Gewerbestrasse: Springer, 2015), 242.

³³ Vatsal G. Thakkar- Christine Collins, *Addiction* (New York: Chelsea House Publishers, 2006), 92-97.

³⁴ Thomas J. Johnson, Jean L. Kristeller, "Spirituality and Addiction", *Principles of Addiction*, c.1, ed. Peter M. Miller (San Diego: Elsevier, 2013), 283.

ancak şu idi: “Rabbimiz! Günahlarımızı, işimizdeki aşırılıklarımızı bize bağışla” (Al-i İmran 3/147), “Ve işte böyle, sizi ortada yürüyen bir ümmet kıldık ki, siz bütün insanlar üzerine adalet örneği ve hakkın şahitleri olasınız” (Bakara 2/143) ayetlerinde aşırılıklardan uzak durma, dengeli ve adil olma tavsiye edilmektedir. Ayrıca Bakara suresi 61. Ayette itidali bırakıp, aşırılığa giden bir kavmin helak edildiği bildirilmektedir. Ayrıca internet bağımlılığı bireyi uzun süre sanal dünyada oyalayarak zaman ve para israfına yol açmaktadır. İsrâf ise Allah’ın sevmediği bir davranıştır. Kur’an-ı Kerim’de “Yiyiniz içiniz; fakat israf etmeyiniz! Çünkü Allah israf edenleri sevmez” (A'râf 7/31); “Akrabaya, yoksula ve yolda kalmışa hakkını ver. Bununla beraber malını saçıp savurma” (İsra 7/26) ayetlerinde inananlara israftan uzak durmaları emredilmektedir. İnternet bağımlılığı özellikle geceleri uzun süre internet kullanımı nedeniyle vücudun dinlenmesine engel olarak insan sağlığını tehlikeye atmaktadır. İslam’a göre sağlık koruması gereken emanetlerdendir (Müslim, *Siyam*, 186). Hz. Muhammed ashabına sağlığın kıymetini bilmeyi ve onu korumayı tavsiye etmiş, sağlıklı kalmak için dinlenme ve uykunun önemine dikkat çekmiş, ibadet için bile olsa bütün gece uyanık kalmayı hoş görmemiştir (Buhari “Edeb”, 84; Tirmizi “Zühd”, 1; Buhari “Tıb”, 1).

236
OMÜİFD

İnternet bağımlılığının diğer bir özelliği de bir işi, ilişkiyi, eğitim fırsatını ve sorumlulukları tehlikeye atmasıdır. İnternet bağımlılığı diğer madde bağımlılıklarında olduğu gibi insanı pasif hale getirerek, gerçek hayattan koparıp, sanal âleme bağlamakta, bu arada gerçek hayattaki görev ve sorumluluklarını ihmal etmesine neden olmaktadır. Yukarıda bahsettiğimiz zavallı bebek Sarang’ın hikâyesinde olduğu gibi internet bağımlılığı evli bir çifti bilgisayar oyunu oynamak için yeni doğmuş bebeklerini bir başına evde bırakarak dışarı çıkmalarına, oyunda ki sanal kızlarını büyütürlerken gerçek dünyada ki kızlarının evde açlık ve susuzluktan ölmesine neden olacak kadar insanı duygusuz, duyarsız ve sorumsuz yapabilmektedir. İslam’da emanet olarak kabul edilen eş ve çocukların haklarının verilmesi ve korunması emredilmektedir. Bu konuda Hz. Muhammed “çocuğunun senin üzerinde hakkı var!” (Müslim, *Siyam*, 183) buyurmuştur. Ayrıca Hz. Muhammed çocukların korunması için

geceleyin dışarıya gönderilmelerini, savaşa katılmalarını ve savaşta kadın ve çocukların öldürülmesini yasaklamıştır (Buhari “Eşribe”, 22; Buhari “Şehadet”, 18; Müsim “Cihad”, ve “Siyer”, 25). İnternet bağımlılığının başka bir unsuru olan sosyal medya bireyin geçmişte tanıdığı insanlarla tekrar haberleşmesini sağlamanın yanında mahremiyetin ortadan kaldırabilmekte, özel hayatın ifşasına, gayri meşru arkadaşlıklara ve sonuçta boşanmalara neden olabilmektedir. İslam Müslümanların birbirlerinin gizli hallerini, kusur ve ayıpları ifşasını yasaklarken, kusur ve ayıpların üzerinin örtülmesini, gizlenmesini tavsiye etmiştir (Hucurat 49/12; Buhari, “Nikah”, 46; Müslim “Birr” 72; Müslim “Zikir” 38). Sosyal psikoloji araştırmalarında bir mesajın tekrar edilme sıklığı arttığında mesaja maruz kalan bireylerde mesajın içeriğine yönelik olumlu tutum gelişiminin arttığı tespit edilmiştir. Bunu kuralı reklamcılık sektörü çokça kullanmaktadır. Satılması istenilen ürün sık sık reklamlarda gösterilerek bireylerde o ürünü satın almaya yönelik ikna sağlanmaya çalışılmaktadır. Bu kural maalesef olumsuz durumlar için de geçerlidir. Toplumda meydana gelen çocuk tacizi, kadın şiddeti, cinayet ve yaralama olaylarının haberlerde sıkça yer alması, o haberleri izleyen bireylerde bu tür davranışları yapmaya yönelik olumlu tutum gelişimine yol açmaktadır. Bu tür olumsuz trajik olayların sürekli haber yapılması o tür davranışlara eğilimi olan bireyleri tetiklemekte, insanlarda merak uyandırmakta ya da insanları bu olaylara karşı duyarsızlaştırmaktadır. İslam dini ayıp ve kusurların gizlenmesini emrederek kötü davranışların toplumda virüs gibi yayılmasının önüne geçmiş olmaktadır. İnternet bağımlılığının oldukça yaygın unsurlarından birisi olan pornografi dinin açıkça yasaklamış olduğu konudur. İslam nefsi ve nesli korumak için zina ve sapıklığı ve ona götüren yolları yasaklamıştır. İnternetin sanal dünyası çok büyük ve kontrol edilemez olduğundan içinde her tür sapkınlık ve kötülüğü barındırmaktadır. Sosyal bir varlık olan insan pek çok davranışını çevresine dikkat etme, izleme ve taklit etme yoluyla öğrenmektedir. Bu kural olumlu davranışlar kadar şiddet, sapkınlık, tecavüz gibi olumsuz davranışlar için de geçerlidir. Birey şiddet, cinsellik, sapkınlık içeren davranışları sanal ortamda izlenerek öğrenebilir ve bunları gerçek hayatta uygulamaya kalka-

bilir. Pornografi veya harama bakma ile ilgili olarak Kur'an-ı Kerim'de "(Ey Resulüm), Mümin erkeklere söyle, gözlerini haramdan beri alsınlar ve ırzlarını zinadan korusunlar. Bu kendileri için daha temizdir. Muhakkak ki Allah, onların bütün yaptıklarından haberdardır. Mü'min kadınlara da söyle, gözlerini haramdan sakınsınlar, ırzlarını korusunlar, ziyynetlerini (süslerinin takılı olduğu boğaz, gerdan, baş, kol, bacak ve kol gibi yerlerini) göstermesinler. Ancak bunlardan görülmesi zaruri olan (yüz, el ve ayaklar) müstesnadır. Başörtülerini yakalarının üstüne koysunlar. ..." (Nur 24/31) ayetinde zina etmek ve ona götüren harama bakmak yasaklanmıştır. İnternet bağımlılığının bir diğer unsuru online kumar oyunlarıdır. Kumar oynamak bağımlılık yapıcı, psikolojik sorunlara yol açan, kişinin kendisine ve ailesine karşı sorumluluklarını yerine getirmesine engel olan, kolay ve haksız kazanca kapı aralayan, kişiyi fakirleştiren, insanlar arasında ki güveni zedeleyen ve boşanmalara neden olan zararlı bir davranıştır. Kur'an-ı Kerim'de, "Ey iman edenler, içki, kumar, dikili taşlar ve fal okları ancak şeytanın işlerinden olan pisliklerdir. Öyleyse bun(lar)dan kaçın; umulur ki kurtuluşa erersiniz" (Maide 5/90) buyurlarak, kumar oynama yasaklanmıştır.

238

OMÜİFD

Yapılan araştırmalarda manevi destek hizmetlerinin bağımlılık tedavisinde oldukça başarılı sonuçlara yol açtığı görülmüştür. Özellikle genç yetişkinlik dönemindeki bireyler bağımlılık ve diğer psikolojik sorunlarının üstesinden gelmede maneviyatın kendilerine umut aşıladığını bildirmişlerdir.³⁵ Dindarlık ve maneviyatın bağımlılıkla mücadelede diğer önemli etkisi mutluluk ve pozitif duygular kazandırmasıdır. Dini ilgi yüksek seviyede mutluluk ve pozitif etki, hayata dair güçlü bir anlam ve amaç duygusu ve daha düşük negatif etkiler ile ilişkilidir.³⁶ Böylece dindarlık ve maneviyat bireylerde mutluluğu geliştirerek bir başa çıkma

³⁵ Bruce K. Alexander, *The Globalization of Addiction* (New York: Oxford University Press, 2008), 287.

³⁶ David B. Larson- Susan S. Larson, "Spirituality's Potential Relevance to Physical & Emotional Health: A Brief Review of Quantitative Research", *Journal of Psychology & Theology* 31 (2013): 37-51; Marwin W. Acklin, Earl C. Brown, Paul A. Mauer, "Role of Religious Values in Coping with Cancer", *Journal of Religion and Health* 22/4 (1983): 322-333.

mekanizması olarak madde kullanımını azaltmaktadır.³⁷ Galanter araştırmasında manevi destek hizmetlerinin hastalara umut vermesi ve iyileştirici etkilere yol açtığı tespit edilmiştir.³⁸

3. Yöntem

3.1. Ölçme Araçları

3.1.1. Kişisel Bilgi Anketi

Araştırmamızın bu kısmında demografik değişkenlerden yaş, cinsiyet, sosyo-ekonomik durum, eğitim durumu, sigara kullanımı ve kişilik yapısı ile ilgili ifadeler yer almaktadır.

3.1.2. İnternet Bağımlılığı Testi

Kimberly Young³⁹ (1998) tarafından geliştirilen *İnternet Bağımlılığı Testi'nin* Türkçe uyarlanması 2008 yılında Balta ve Horzum tarafından yapılmıştır. Ölçek 20 sorudan oluşmaktadır ve 5'li likert derecelendirme içermektedir. Ölçeğin yapı geçerliği açılımlı faktör analizi ile, güvenilirliği ise Cronbach α iç tutarlılık katsayısı formülü ile hesaplanmıştır. Yapılan incelemeler sonucunda, 20 maddeden oluşan ölçeğin güvenilirliğini düşürdüğü tespit edilen 1 madde ölçekten çıkartılmıştır. Ölçek nihai hali ile 19 maddeden oluşmakta ve maddeleri üç alt faktör altında toplanmaktadır. Üç faktörlü yapıdaki ölçek toplam varyansın %52.83'ünü açıklamaktadır. Ölçek maddelerinin faktör yük değerleri .811-.398 arasında değişmektedir. Ölçeğin Cronbach α iç tutarlılık katsayısı .895'tir. Bu değerler İnternet Bağımlılığı ölçeğinin geçerli ve güvenilir bir araç olduğunu göstermektedir.⁴⁰

³⁷ Johnson, Kristeller, "Spirituality and Addiction", 286.

³⁸ Marc Galanter "Spiritual recovery movements and contemporary medical care", *Psychiatry* 60/3(1997): 211-23.

³⁹ Kimberley Young, *Caught in the net: How to recognize the signs of Internet addiction - and a winning strategy for recovery* (New York: John Wiley, 1998); Kimberley Young "Internet Addiction Test (IAT)", erişim 09.07.2018, <http://netaddiction.com/internet-addiction-test/>

⁴⁰ Mehmet Barış Horzum - Özlem Çakır Balta "İnternet Bağımlılığı Testi" *Eğitim Bilimleri ve Uygulama* 7/13 (2008): 87-102.

3.1.3. Dini Şuur Ölçeği

Seyhan tarafından geliştirilen *Dini Şuur Ölçeği* 21 madde ihtiva etmektedir. *Dini Şuur Ölçeği* İslam inancına sahip bireylerin kabul ettikleri dinin inanç, anlam, davranış, bilinç ve farkındalıklarını tespit etme amacı taşımaktadır. Dini Şuur Ölçeği test-tekrar-test yöntemi ile geliştirilmiştir, aynı öğrenci grubuna belli aralıklarla uygulanmış ve açımlayıcı faktör analizi yapılmıştır. Açımlayıcı faktör analizinde ölçeğin değer, bilinç ve davranış şeklinde üç boyuttan oluştuğu görülmüştür. Ölçeğin açıkladığı toplam varyans oranı %54,362, Cronbach's Alfa kat sayısı ise .928'dir. Doğrulatoryıcı faktör analizinde ölçeğin Ki-Kare değerinin (CMIN=351,75; N=225; sd=184; p=0,000) anlamlı olduğu görülmüş olup, uyum indeks değerleri ise RMSEA=.056, CFI=.97; IFI=.922; GFI=.872; SMRM=.051; TLI=.910 olarak tespit edilmiştir. Dini Şuur Ölçeği'nin açımlayıcı ve doğrulatoryıcı faktör analizi değerlerinin istatistiksel açıdan kabul edilebilir seviyede olduğu görülmüştür. Böylece ölçeğin teorik ve istatistiksel açıdan kullanılmaya elverişli bir ölçme aracı olduğu sonucuna varılmıştır. Ölçeğin maddelerinin puanlamasında likert tipi beşli derecelendirme kullanılmıştır.⁴¹

3.1.4. İçsel Dini Motivasyon Ölçeği

Dean Hoge tarafından geliştirilen İçsel Dini Motivasyon Ölçeği Karaca tarafından Türkçe'ye uyarlanmıştır. 5 dereceli likert formatla hazırlanan ölçek 10 maddeden oluşmaktadır. Ölçekten en düşük puan 10 en yüksek 50 puan alınabilir. Ölçeğin Türkçe formunun güvenilirlik analizlerinde, homojenlik endeks ve yarıya bölme teknikleri kullanılmış, geçerliği ise, faktör analizi ve iç tutarlılık teknikleri ile hesaplanmıştır. *İçsel Dini Motivasyon Ölçeği*'nin maddeleri yarıya bölme tekniği ile analiz edilmiş ve iki yarım ölçek arasındaki korelasyon katsayısı .76 olarak bulunmuştur. Ölçeğin Cronbach's Alfa katsayısının .84 olduğu görülmüştür. İçsel Dini Motivasyon ölçeğinin geçerliliğini belirlemek için uygulanan faktör ana-

⁴¹ Beyazıt Yaşar Seyhan, "Dini Şuur Ölçeği: Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması", *EKEV Akademi Dergisi* 19/61 (Kış 2015): 399-406.

lizinde biri hariç ölçek maddelerinin tamamının aynı faktörde toplandığı tespit edilmiştir. Ölçeğin iç tutarlılığını belirlemek için korelasyon katsayıları hesaplanmış ve ölçek maddelerinin tamamının aynı yönde ayrıştıkları saptanmıştır.⁴²

4. Problem

Bu araştırmanın temel problemi internet bağımlılığı ve dindarlık ilişkisini tespit etmektir. Bunun için demografik değişkenler ve alt boyutları ile birlikte dindarlık düzeyleri bağımsız değişkenler olarak alınmış, bu etkenlerin internet bağımlılığı üzerindeki etkileri incelenmiştir.

4.1. Hipotezler

Araştırma hipotezlerimizin bir kısmı demografik değişkenler ile internet bağımlılığı ve dindarlık arasındaki ilişkiler üzerine odaklanırken, son hipotezlerimiz araştırmanın temel konusu olan dindarlık ile internet bağımlılığı arasındaki ilişki üzerinde durmaktadır.

A1. Erkekler bayanlardan daha fazla internet bağımlıdırlar.

A2. Bayanların dini şuuru erkeklerinkinden daha yüksektir.

A3. Yaş arttıkça dindarlık artar.

A4. İçsel dini motivasyon ve dini şuuru arttıkça sigara kullanımı azalır.

A5. Dışadönükler, içdönüklerden daha dindardırlar.

A6. İçdönükler dışadönüklerden daha fazla internet bağımlıdırlar.

A7. İçsel dini motivasyon, dini şuuru, dini değer ve dini bilinç arttıkça internet bağımlılığı azalır.

4.2. Evren ve Örneklem

Araştırmamızın evreni 2017-2018 Eğitim Öğretim döneminde Trabzon Üniversitesinde öğrenim görmekte olan üniversite öğrencileridir. Araş-

⁴² Faruk Karaca, "Din Psikolojisinde Metot Sorunu ve Bir Dindarlık Ölçeğinin Türk Toplumuna Standardizasyonu", *EKEV Akademi Dergisi* 3/1 (Bahar 2001): 196-199.

tırmanın örnekleme ise aynı eğitim öğretim döneminde Trabzon Üniversitesi İlahiyat Fakültesinde öğrenim görmekte olan toplam 509 genç bireyden oluşmaktadır.

4.3. Sınırlılıklar

Araştırmamızın sınırlılıkları şunlardır.

1. Örneklemimiz aynı eğitim kurumunda öğrenim görmekte olan, benzer yaş ve sosyo-ekonomik düzeye sahip bireylerden oluştuğu ve örneklem sayısı (509) sınırlı olduğu için araştırma sonuçları genellenemez. Aynı konuda yapılacak farklı araştırmalarda başka sonuçlar tespit edilebilir.

2. Araştırma boyutsal değil, kesitseldir. Dolayısıyla veriler edildiği mekân ve zamana göre değerlendirilmelidir.

3. Araştırma verileri internet bağımlılığı ölçeği ve dindarlığını ölçme için kullanılan araçların geçerlilik ve güvenilirlik düzeyi ile sınırlıdır. Son olarak araştırma ölçek sorularının örneklem tarafından anlaşılma düzeyi ve gerçek kanaatleri ankete yansıtılıp yansıtılmaması durumu ile sınırlıdır.

4.4. Verilerin Analizi

Anket verilerinin girilmesi ve istatistik analizinde SPSS (v23) programı kullanılmıştır. Bunun için öncelikle demografik değişkenlerin yüzdelik dağılımları hesaplanmış ve bu değişkenlerin internet bağımlılığı ve dindarlık ile olan ilişkileri incelenmiş, daha sonra dindarlık ile internet bağımlılığı arasındaki ilişkiler incelenmiştir. İstatistik işlemler için, frekans, korelasyon, t-testi, tek yönlü anova, ki-kare ve regresyon analizleri yapılmış, anlamlı veya önemli görülen ilişkilere yer verilmiştir.

5. Bulgular

5.1. Demografik Değişkenlere Göre Örneklem Grubunun Özellikleri

Yaş: Örneklemimizin 282'si kişi (%55,4) 18-21 yaş grubunda, 227'si ise (%44,6) 22-37 yaş grubunda yer almaktadır.

Cinsiyet: Örneklemimizin 358'i (%70,3) kadın, 151'i (%29,7) ise erkektir.

Sosyo-Ekonomik Durum: Örneklemimizden 26 kişinin (%5,1) sosyo-ekonomik durumu düşük, 472 kişinin (%92,7) orta, 11 kişinin (2.2) ise sosyo-ekonomik durumu yüksek seviyededir.

Sigara Kullanımı: Örneklemimizin 22'si (%4,3) sık sık, 16'sı (%3,1) ara sıra, 33'ü (%6,5) nadiren sigara kullanırken, 438'i (%86,1) hiç sigara kullanmamaktadır.

Kişilik Yapısı: Örneklemimizin 253'ü (%49,7) içedönük, 256'sı (%50,3) ise dışadönük kişilik yapısına sahiptir.

5.2. Demografik Değişkenlere Göre İnternet Bağımlılığı ve Dindarlık Düzeyleri

Tablo 1. Demografik Değişkenler ile İnternet Bağımlılığı ve Dindarlık Arasındaki Korelasyonlar

	Yaş	Cinsiyet	Ekonomi	Sigara	Kişilik	243
İnternet Bağımlılığı	-.058	.093*	-.041	-.042	-.079	OMÜİFD
İçsel Dini Motivasyon	-.071	-.061	.088*	.214**	.160**	
Dini Şuur	-.110*	-.97*	.068	.261**	.083	

(Not: **. Çift yıldızlı olanlar 0,01 düzeyinde, tek yıldızlı olanlar 0,05 düzeyinde anlamlıdır)

Tablo 1'de görüldüğü gibi araştırmamıza katılan örneklemin internet bağımlılığı ile cinsiyet ($r=-.093$, $p<.05$) arasında, İçsel Dini Motivasyon ile sosyo-ekonomik durum ($r=.088$, $p<.05$), sigara kullanımı ($r=.214$, $p<.01$) ve kişilik ($r=.160$, $p<.01$) arasında, Dini Şuur ile yaş ($r=-.110$, $p<.05$) cinsiyet ($r=-.97$, $p<.05$) ve sigara kullanımı arasındaki ($r=.261$, $p<.01$) korelasyonlar istatistiksel olarak anlamlılık derecesine ulaşmıştır.

Tablo 2. Cinsiyete Göre İnternet Bağımlılığı Düzeyleri

	Cinsiyet	N	%	$\bar{X}$	ss	
İnternet Bağımlılığı	Kadın	358	70.3	37.15	11.43	
	Erkek	151	29.7	39.52	11.90	
		t = -2.107	df = 507	p = .036		

Tablo 2’de ki verilere göre bayanların internet bağımlılığı ortalama skoru $\bar{X}=37.15$ iken, erkeklerinki $\bar{X}=39.52$ ’dir. Uygulamış olduğumuz t-testi sonucunda erkeklerin internet bağımlılığı düzeyinin bayanlarinkinden anlamlı bir şekilde daha yüksek olduğu tespit edilmiştir ($t_{0.05:507}=-2.107$, $p=.036$, $p<.05$). Ayrıca cinsiyet ile internet bağımlılığı arasındaki bağlantıyı tespit için yaptığımız ki-kare analizi sonucuna göre erkeklerin %62,8’inin ($n=27$) internet bağımlılığı yüksek çıkarken, kadınların %45’inin ($n=49$) internet bağımlılığı yüksek çıkmıştır. Böylece cinsiyet ile internet bağımlılığı arasında anlamlı bir bağlantının olduğu tespit edilmiştir ($\chi^2=3.924$, $df=1$ $p=.048$, $p<.05$). Ayrıca cinsiyet ile dindarlık ilişkisi tespit için uygulamış olduğumuz t-testi sonucunda bayanların dini şuur düzeylerinin ($\bar{X}=86.74$) erkeklerinkinden ($\bar{X}=84.88$) anlamlı bir şekilde daha yüksek olduğu tespit edilmiştir ($t_{0.05:229}=1.977$, $p=.049$, $p<.05$).

Araştırmada yaş grupları ile dindarlık ilişkisini tespit için yaptığımız t-testi sonucunda 18-21 yaş grubunun dini şuur düzeyinin ($\bar{X}=87.05$), 22-37 yaş grubundan ($\bar{X}=85.11$) anlamlı derecede daha yüksek olduğu tespit edilmiştir ($t_{0.05:464}=2.475$, $p=.014$, $p<.05$). Araştırmada dindarlık ile sigara kullanımı arasında güçlü negatif yönlü ilişki bulunmuştur. Şöyle ki; sık sık sigara kullananların içsel dini motivasyon ortalama skoru $\bar{X}=37.90$ iken (ara sıra= $\bar{X}=42.87$, nadiren= $\bar{X}=42.27$), hiç sigara kullananların içsel dini motivasyon skoru ise $\bar{X}=43.57$ ’dir. Sigara kullanımına göre dini şuur düzeylerine gelince sık sık sigara kullananların dini şuur skoru $\bar{X}=75.54$ iken (ara sıra= $\bar{X}=82.25$, nadiren= $\bar{X}=85.93$), hiç sigara kullanmayanların dini şuur skoru $\bar{X}=86.88$ ’dir. Tek yönlü varyans analizinde (ANOVA) örneklemin sigara kullanımı ile içsel dini motivasyon

($F_{(3,505)}=9.716$ $p=.000$ $p <.05$) ve dini şuur ($F_{(3,505)}= 13.728$ $p=.000$ $p <.05$) düzeyleri arasında anlamlı farklılıklar bulunmuştur. Post Hoc (Tamhane) analizine göre bu durumun sık sık sigara kullananlar ile hiç sigara kullanmayanlar ve nadiren sigara kullananlar ile hiç sigara kullanmayanlar arasındaki farklılıktan kaynaklandığı tespit edilmiştir.

Kişilik yapısı ile dindarlık ilişkisini tespit için uygulamış olduğumuz t-testi sonucunda dışadönüklerin içsel dini motivasyon düzeylerinin ($\bar{X}=44.02$) içedönük bireylerinkinden ($\bar{X}=42.41$) anlamlı bir derece daha yüksek olduğu tespit edilmiştir ($t_{(0.05:507)}=-3.646$, $p=.000$, $p <.05$). Ayrıca kişilik ile içsel dini motivasyon arasındaki bağlantıyı tespit için yaptığımız ki-kare analizi sonucunda dışadönüklerin %70,2'sinin ($n=66$) içsel dini motivasyonu yüksek çıkarken, içedönüklerin %43,7'sinin ($n=38$) içsel dini motivasyonu yüksek çıkmıştır. Bu sonuçlara göre kişilik yapısı ile içsel dini motivasyon arasında anlamlı bir bağlantının olduğu görülmüştür ($\chi^2=13.014$, $df=1$ $p=.000$, $p <.05$). Ayrıca araştırmamızda içedönükler ($\bar{X}=38.78$) dışa dönüklere ($\bar{X}=36.94$) nazaran daha fazla internet bağımlısı çıkmış olmakla birlikte gruplar arası farklılık anlamlılık derecesine ulaşmamıştır ($t_{(0.05:507)}=1.788$ $p=.074$ $p >.05$).

5.3. Dindarlık ve İnternet Bağımlılığına İlişkin Bulgular

Tablo 3. İnternet Bağımlılığı ile İçsel Dini Motivasyon, Dini Şuur ve Alt Boyutları Arasındaki Korelasyonlar

	İçsel Dini Motivasyon	Dini Şuur	Dini Değer	Dini Bilinç
İnternet Bağımlılığı	-.196**	-.185**	-.179**	-.192**

(Not: **. Çift yıldızlı olanlar 0,01 düzeyinde anlamlıdır)

Tablo 3'te görüldüğü gibi araştırmamıza katılan örneklemin internet bağımlılığı ile içsel dini motivasyon ($r=-.196$, $p <.01$), dini şuur ($r=-.185$, $p <.01$), dini değer ($r=-.179$, $p <.01$) ve dini bilinç ($r=-.192$, $p <.01$) düzeyleri arasındaki korelasyonlar istatistiksel olarak anlamlılık derecesine ulaş-

mıştır. İnternet bağımlılığı ile dini davranış arasında ise anlamlılık derecesine ulaşamayan negatif ilişki tespit edilmiştir.

Tablo 4. İçsel Dini Motivasyon Durumuma Göre İnternet Bağımlılığı Düzeyleri

	İçsel Dini Motivasyon	N	$\bar{X}$	ss
İnternet Bağımlılığı	Düşük	77	41.18	13.55
	Yüksek	104	34.83	9.31
		t = 3.535	df = 127	p = .001

Tablo 4'te yer alan t-testi analiz sonucuna göre içsel dini motivasyonu düşük olanların internet bağımlılık skoru $\bar{X}=41.18$ iken, içsel dini motivasyonu yüksek olanların internet bağımlılık skoru $\bar{X}=34.83$ 'tür. Bu sonuçlardan örneklemin içsel dini motivasyonu arttıkça internet bağımlılığının azaldığı istatistiksel olarak anlamlı bir şekilde tespit edilmiştir ($t_{0.05:127}=3.535$, $p=.001$, $p<.05$). Ayrıca uygulamış olduğumuz ki-kare analizine göre de içsel dini motivasyonu düşük olanların %60'ının ($n=15$) internet bağımlılığı yüksek çıkarken, içsel dini motivasyonu yüksek olanların %71,4'sinin ($n=20$) internet bağımlılığı düşük çıkmıştır. Böylece içsel dini motivasyon ile internet bağımlılığı arasında anlamlı bir bağlantı olduğu görülmüştür ($X=5.311$, $df=1$, $p=.021$, $p>.05$).

Tablo 5. Dini Şuur Durumuma Göre İnternet Bağımlılığı Düzeyleri

	Dini Şuur	N	$\bar{X}$	ss
İnternet Bağımlılığı	Düşük	69	43.65	14.05
	Yüksek	74	34.63	9.12
		t = 4.515	df = 115	p = .000

Tablo 5'te yer alan t-testi analiz sonucuna göre dini şuurunu düşük olanların internet bağımlılık skoru $\bar{X}=43.65$ iken, dini şuurunu yüksek olanların

internet bağımlılık skoru $\bar{X}=34.63$ 'tür. Bu sonuçlardan örneklemin dini şuuru attıkça internet bağımlılığının azaldığı istatistiksel olarak anlamlı bir şekilde tespit edilmiştir ($t_{0.05:115}=4.515$, $p=.000$, $p<.05$). Ayrıca uygulamış olduğumuz ki-kare analizine göre dini şuuru düşük olanların %72,7'sinin ($n=16$) internet bağımlılığı yüksek iken, dini şuuru yüksek olanların %76,2'sinin ($n=16$) internet bağımlılığı düşük çıkmıştır. Böylece dini şuur ile internet bağımlılığı arasında anlamlı bir bağlantının olduğu görülmüştür ($X=10.290$, $df=1$, $p=.001$, $p>.05$).

Tablo 6. Dini Değer Durumuma Göre İnternet Bağımlılığı Düzeyleri

	Dini Değer	N	$\bar{X}$	ss
İnternet Bağımlılığı	Düşük	86	41.79	14.35
	Yüksek	245	36.73	10.64
		$t = 2.990$	$df = 119$	$p = .003$

Tablo 6'da yer alan t-testi analiz sonucuna göre dini şuur ölçeğinin dini değer boyutundan düşük puan alanların internet bağımlılık skoru ($\bar{X}=41.79$), iken dini değer puanı yüksek olanların internet bağımlılık skoru $\bar{X}=36.73$ 'tür. Bu sonuçlardan örneklemin dini değer düzeyi arttıkça internet bağımlılığının azaldığı istatistiksel olarak anlamlı bir şekilde tespit edilmiştir ($t_{0.05:119}=2.990$, $p=.003$, $p<.05$). Ayrıca uygulamış olduğumuz ki-kare analizine sonucunda dini değer düzeyi düşük olanların %38'inin ($n=19$) internet bağımlılığı yüksek iken, dini değer düzeyi yüksek olanların %82'sinin ($n=41$) internet bağımlılığı düşük çıkmıştır. Böylece dini değer ile internet bağımlılığı arasında anlamlı bir bağlantının olduğu görülmüştür ($X=4.960$, $df=1$, $p=.026$, $p>.05$).

Tablo 7. Dini Bilinç Durumuma Göre İnternet Bağımlılığı Düzeyleri

	Dini Bilinç	N	$\bar{X}$	ss
İnternet Bağımlılığı	Düşük	91	41.18	12.57
	Yüksek	123	34.99	9.48

$$t = 4.108 \quad df = 212 \quad p = .000$$

Tablo 7’de yer alan t-testi analiz sonucuna göre dini şuur ölçeğinin dini bilinç boyutundan düşük puan alanların internet bağımlılık skoru ($\bar{X}=41.18$), iken dini bilinç puanı yüksek olanların internet bağımlılık skoru $\bar{X}=34.99$ ’dur. Bu sonuçlardan örneklemin dini bilinç düzeyi arttıkça internet bağımlılığının azaldığı istatistiksel olarak anlamlı bir şekilde tespit edilmiştir ($t(0.05:212)=4.108$, $p=.000$, $p<.05$). Ayrıca uygulamış olduğumuz ki-kare analizine sonucunda dini bilinç düzeyi düşük olanların %58,1’inin ($n=18$) internet bağımlılığı yüksek, dini bilinç düzeyi yüksek olanların %72,7’sinin ($n=24$) ise internet bağımlılığı düşük çıkmıştır. Böylece dini bilinç ile internet bağımlılığı arasında anlamlı bir bağlantının olduğu görülmüştür ($\chi^2=6.214$, $df=1$, $p=.013$, $p>.05$).

Tablo 8. Dini Şuur ve İnternet Bağımlılığı Arasındaki Regresyon Analizi

	β	t	p	R ²
Dini Şuur	-.489	-3.591	.001	.239

Tablo 8’de dini şuur açısından internet bağımlılığını açıklamak için uygulanan regresyon analizi sonuçları gösterilmektedir. Araştırmamızda örneklemin dindarlık düzeyini ölçmek için *İçsel Dini Motivasyon* ve *Dini Şuur* ölçeği kullanılmıştır. Her iki ölçek benzer olguları ölçtüğü ve aralarında çoklu bağıntı durumu olduğundan dolayı regresyon analizimizde her iki dindarlık ölçeğinin kullanıldığı çoklu regresyon yerine korelasyon analizinde yüksek ilişki gösteren internet bağımlılığı ile dini şuur arasında tekli regresyon analizi yapılmıştır. Analizde dini şuur bağımsız değişken, internet bağımlılığı ise bağımlı değişken olarak ele alınmıştır. Regresyon analizi sonucunda dini şuurun internet bağımlılığını %23,9 oranında açıkladığı görülmüştür. Başka bir deyişle dini şuurun internet bağımlılığı üzerinde %23.9 oranında etkisi bulunmaktadır ($\beta=-.489$, $p<.05$). Buna göre örneklemin dini şuur düzeyi arttıkça internet bağımlılığı azalacaktır.

Sonuç

Hipotez A1. “Erkekler bayanlardan daha fazla internet bağımlıydılar.” Araştırmamızda erkeklerin internet bağımlılığı skoru kadınlarınkinden daha yüksek çıkmış olup *Hipotez A1* desteklenmiştir. Yapılan pek çok başka araştırmada da erkeklerin daha fazla internet bağımlısı oldukları görülmüştür. Doğan’ın, Çetinkaya’nın, Bozkır’ın, Toraman’ın, Öner’in, Özgen’in Ünsal’ın, Kılınc’ın, İşsever’in, Usta’nın ve Gencer’in araştırmalarında da erkeklerin kızlara nazaran daha fazla internet bağımlısı oldukları anlamlı bir şekilde tespit edilmiştir.⁴³ Şahin’in, Eroğlu’nun, Tuna’nın, Has’ın araştırmalarında ise cinsiyet ile internet bağımlılığı arasında anlamlı bir ilişki bulunmamıştır.⁴⁴ İnternet bağımlılığının bir kategorisi olan

⁴³ Ayten Doğan, *İnternet Bağımlılığı Yaayınlığı* (Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, 2013), 41; Musa Çetinkaya, *İlköğretim Öğrencilerinde İnternet Bağımlılığının İncelenmesi* (Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, 2013), 96; Binaz Bozkır, *İlköğretim II. Kademe Öğrencilerinde İnternet Bağımlılığının Çeşitli Değişkenlere Göre İncelenmesi* (Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, 2013), 61; Muhammet Toraman, *İnternet Bağımlılığı ve Sosyal Ağ Kullanım Düzeylerinin Ortaöğretim Öğrencilerinin Akademik Başarıları İle İlişkisinin İncelenmesi* (Yüksek Lisans Tezi, Frat Üniversitesi, 2013), 42; Kamile Öner, *Lise Öğrencisi Ergenlerde Depresyon, İnternet Bağımlılığı ve İlişkili Faktörler* (Yüksek Lisans Tezi, Adnan Menderes Üniversitesi, 2015), 94; Fatih Özgen, *Spor Yapan Ve Yapmayan Üniversite Öğrencilerinde İnternet Bağımlılığı İle Kişilik İlişkisinin İncelenmesi* (Yüksek Lisans Tezi, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, 2016), 53; Erkut Ünsal, *Ortaokul Öğrencilerinin İnternet Bağımlılığının Bazı Değişkenlere Göre İncelenmesi* (Yüksek Lisans Tezi, Nişantaşı Üniversitesi, 2016), 38; İsa Kılınc, *Lise Öğrencilerinin Siber Duyarlılık, İnternet Bağımlılığı Ve Sosyal Değerlerinin İncelenmesi* (Yüksek Lisans Tezi, Necmettin Erbakan Üniversitesi, 2015), 45; Nazlı Kezban İşsever, *İnternet Bağımlılığının Üniversite Öğrencilerinde Yaayınlığının İncelenmesi* (Yüksek Lisans Tezi, Üsküdar Üniversitesi, 2016), 49; Aynur Usta, *Üstün Zekâlı Ve Yetenekli Öğrencilerde İnternet Bağımlılığının Farklı Değişkenlere Göre İncelenmesi* (Yüksek Lisans Tezi, Necmettin Erbakan Üniversitesi, 2016), 95; Fatma Gencer, *Ortaokul Öğrencilerinde İnternet Bağımlılığı Ve Siber Zorbalık Davranışları İle İlişkili Değişkenlerin İncelenmesi* (Yüksek Lisans Tezi, Cumhuriyet Üniversitesi, 2017), 45.

⁴⁴ Nuray Şahin, *Ergenlik Problemleri ve Baş Etme Yöntemleri İle İnternet Bağımlılığı Arasındaki İlişki* (Yüksek Lisans Tezi, Halic Üniversitesi, 2014), 40; Ashhan Eroğlu, *İnternet Bağımlılığı İle İlişkili Değişkenlerin İncelenmesi* (Yüksek Lisans Tezi, Halic Üniversitesi, 2014), 35; Ceyda Tuna, *Ortaokul Öğrencilerinin Ebeveynleriyle Olan Bağılanma İlişkisinin İnternet Bağımlılığına Etkisi* (Yüksek Lisans Tezi, Nişan Taşı Üniversitesi, 2015), 41; Zehra Has, *Üniversite Öğrencilerinde İnternet Bağımlılığının Yaşam Kalitesine Etkisi: Sakarya İli Örneği* (Yüksek Lisans Tezi, Üsküdar Üniversitesi, 2015), 45.

online oyunlara erkeklerin fazla ilgi duymaları internet bağımlılığı skorlarının kadınlarınkinden daha yüksek çıkmasında etkili olmuş olabilir.

Hipotez A2. “Bayanların dini şuuru erkeklerinkinden daha yüksektir.” Araştırmada bayanların dini şuur skorları erkeklerinkinden daha fazla çıkmış olup Hipotez A2 desteklenmiştir. Bayanların duygusal ve itaatkâr bir yapıya sahip olmaları dindarlık düzeylerinin erkeklere nazaran daha yüksek çıkmasında etkili olmuş olabilir. Bununla birlikte bu konuda yapılan araştırmaların bazılarında erkekler, bazılarında bayanlar daha dindar çıkarken, bazı araştırmalarda ise dindarlık ile cinsiyet arasında anlamlı bir ilişki görülmemiştir. Şengül’ün, Küçükcalp’ın, Kımtar’ın, Hasankahya oğlu’nun, Ayten’in, Güven’in, Yoğurtçu’nun, Dağlı’nın ve Gürsu’nun, araştırmalarında da bayanların dindarlığı erkeklerinkinden daha yüksek çıkmıştır.⁴⁵ Kuşat’ın, Koç’un, Ilgaz’ın, Sevindik’in, Yakut’un, Akgül’ün, Mehmedoğlu’nun ve Çapcıoğlu’nun araştırmalarında ise erkeklerin dindarlığı bayanlarınkinden daha yüksek çıkmıştır.⁴⁶ Kerimov’un araştırmasında cinsiyet ile dindarlık arasında anlamlı bir ilişki görülmemiştir.⁴⁷

⁴⁵ Fatma Şengül, *Dindarlık ve Ruh Sağlığı İlişkisi* (Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, 2007), 124; Emine Küçükcalp, *Ahlaki Yargı Gelişimi ve Dindarlık İlişkisi* (Yüksek Lisans Tezi, Uludağ Üniversitesi, 2004), 77; Nurten Kımtar, *Benlik Saygısı ve Dindarlık İlişkisi* (Doktora Tezi, Uludağ Üniversitesi, 2008), 213; Havva Rabia Hasankahya oğlu, *Dindarlık Empati İlişkisi* (Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi, 2008), 54; Ali Ayten, *Prososyal Davranışlarda Dindarlık ve Empatinin Rolü* (Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi, 2009), 119; Hülya Güven, *Depresyon ve Dindarlık İlişkisi* (Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, 2008), 101; Fatma Yoğurtçu, *Yetişkinlerde Dindarlık ve Ruh Sağlığı* (Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi, 2009), 52; Emel Nuriye Dağlı, *Yaşlılarda Ölüm Kaygısı ve Dindarlık* (Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi, 2010), 87; Orhan Gürsu, *Ergenlik Döneminde Psikolojik Sağlık ve Dindarlık İlişkisi* (Doktora Tezi, Selçuk Üniversitesi, 2011), 170.

⁴⁶ Ali Kuşat, “Ergenlerde Allah Tasavvuru”, *Dindarlığın Sosyo-Psikolojisi*, ed. Ünver Günay, Celalettin Çelik, (Adana: Karahan Kitabevi, 2006), 146; Mustafa Koç, *Yetişkinlik Döneminde Dindarlık İle Benlik Kavramı Değişkenleri Arasındaki İlişki* (Doktora Tezi, Uludağ Üniversitesi, 2008), 126; Abdulkadir Ilgaz, *Depresyon ve Dindarlık İlişkisi, Kastamonu Örneği* (Yüksek Lisans Tezi, Erciyes Üniversitesi, 2015), 63; Durmuş Sevindik, *Orta Yaş Dönemi Bireylerde Dindarlık-Mutluluk İlişkisi: Denizli Örneği* (Yüksek Lisans Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi, 2015), 76; Selahattin Yakut, *Öğretmenlerde Yabancılaşma, Yalnızlık ve Dindarlık İlişkisi: Polatlı Örneği* (Doktora Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi, 2016), 111; Ömer Akgül, *Din Karşıtı Propaganda ve Dindarlık* (Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, 2007), 91; Ali Ulvi Mehmedoğlu, *Kişilik ve Din* (İstanbul: Dem Yayınları,

Hipotez A3. “Yaş arttıkça dindarlık artar.” Araştırmada 18-21 yaş grubu, 22-37 yaş grubundan daha yüksek dini şuur skoru ettiğinden dolayı *Hipotez A3* desteklenmemiştir. Dindarlık ve yaş arasındaki ilişki büyük oranda doğrusaldır ve genel olarak yaş arttıkça dindarlık artmaktadır. Örneklemimiz üniversite öğrenimi görmekte olan ilk yetişkinlik dönemindeki bireylerden oluşmaktadır. Araştırmamızda dindarlık düzeyi düşük çıkan 22-37 yaş grubu 3 ve 4. Sınıf öğrencilerinden oluşmakta iken daha yüksek dindarlık skorları elde eden 18-21 yaş grubu ise hazırlık, 1 ve 2. Sınıf öğrencilerinden oluşmaktadır. 22-37 yaş grubunun daha düşük dindarlık skorları elde etmesinde mezuniyete yaklaşmış olmalarından ötürü okulu uzatmamak için derslere daha fazla zaman ayırmaları, ciddi gayret gerektiren KPSS sınavı hazırlıkları ve pedagojik formasyon ve staj uygulamaları, iş ve eş arayışlarından dolayı dini aktivitelere yeteri kadar vakit ayıramamaları etkili olmuş olabilir. Bununla birlikte farklı gelişim dönemlerindeki bireyleri kapsayan çok sayıda araştırmada yaş arttıkça dindarlığın artmakta olduğu tespit edilmiştir.⁴⁸

Hipotez A4. “İçsel dini motivasyon ve dini şuur arttıkça sigara kullanımı azalır.” Araştırmada içsel dini motivasyon ve dini şuur ile sigara kullanımı arasında güçlü negatif ilişki tespit edilmiş olup *Hipotez A4* desteklenmiştir. Dünya Sağlık Örgütü’ne göre yılda 7 milyon insan sigaranın neden olduğu hastalıklardan dolayı hayatını kaybetmektedir. Bu ölümlerden 6 milyonu sigara kullanıcılarının yakalandıkları hastalıklardan kaynaklanırken, yaklaşık 890 000’i ise sigara kullanmadığı halde sigara içilen bir ortamda bulunarak pasif içici oldukları için sigaranın yol açtığı

2004), 68; İhsan Çapçioğlu, *Sosyo-Politik Tutumlar ve Dindarlık İlişkisi -İlahiyat Fakülteleri Örneği* (Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, 2008), 119.

⁴⁷ Eldar Kerimov, *Üniversite Öğrencilerinin İnternet Bağımlılığı Düzeyleri İle Din Algıları Üzerine Bir Araştırma* (Yüksek Lisans Tezi, Ondokuz Mayıs Üniversitesi, 2016), 51.

⁴⁸ Murat Yıldız, *Dini Hayat İle Ölüm Kaygısı Arasındaki İlişki Üzerine Bir Araştırma* (Doktora Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, 1998), 78; Bozkurt Koç, *Ergenlikte Benlik Gelişimi ve Din İlişkisi* (Doktora Tezi, Atatürk Üniversitesi 2003), 147; Necmi Karşlı, *Öfke Kontrolü ve Dindarlık* (Kayseri: Kimlik Yayınları, 2018), 290; Necmi Karşlı, *Mutluluk ve Dindarlık* (Kayseri: Kimlik Yayınları, 2018), 188.

hastalıklardan hayatını kaybetmektedir.⁴⁹ İslam'da temiz ve faydalı şeyler helal, pis ve zararlı şeyler ise haram kılınmıştır. Kur'an-ı Kerim'de ki "Yiyin, için fakat israf etmeyin! Çünkü Allah israf edenleri asla sevmez." (A'raf, 7/31) ayetinde ve Hz. Muhammed'in "Kim Allah'a ve ahiret gününe inanıyorsa çevresine eziyet vermesin" (Buhari, "Rikak", 23) hadisinde sigara ile doğrudan ilişkili olan israf ve çevreye eziyet verme yasaklanmıştır. Hanefi fakihlerine göre sigara, sağlığı zararlı olması, israfa neden olması, ailenin nafakasının teminine engel olma ihtimalinden dolayı harama yakın mekruh kabul edilmiştir. Sonuç olarak sigaranın zararlı bir madde olması ve dinen de yasaklanmış olması örneklemimizden dini bağlılığı yüksek olanların sigara kullanım oranlarının çok düşük çıkmasında etkili olmuş olabilir. Bu konuda yapılan pek çok başka araştırmada da benzer şekilde sigara kullanımı ile dindarlık arasında güçlü negatif ilişkiler tespit edilmiştir.⁵⁰

252
OMÜİFD

Hipotez A5. "Dışadönükler, içedönüklerden daha dindardırlar." Araştırmada dışadönük kişilik yapısına sahip olanlar içedönüklerden daha yüksek içsel dini motivasyon skorları elde etmiş olup, *Hipotez A5* desteklenmiştir. Dışadönüklerin diğer insanlarla daha fazla birlikte olmaları, dini sosyal hayata daha fazla katılmaları, insan ilişkilerinde daha uyumlu ve kontrollü olmaları dindarlık düzeylerinin yüksek çıkmasına etkili olmuş olabilir. Ancak dindarlığı tek başına kişilik yapısı yönünden açıklamaya çalışmak anlamlı ve yeterli değildir. Dindarlık üzerinde yaş, medeni durum, eğitim durumu, ekonomik durum, sağlık gibi pek çok faktörün etkisi bulunmaktadır.

⁴⁹ World Health Organization, "Tabacco", Erişim: 17 Ocak 2019, <https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/tobacco>

⁵⁰ İbrahim Yıldırım, "Sigara, Alkol Ve Uyuşturucu Kullanan Üniversite Öğrencilerinin Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi", Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi 13 (1997):149; Ali Ayten, "Din ve Sağlık: Bireysel Dindarlık, Sağlık Davranışları ve Hayat Memnuniyeti İlişkisi Üzerine Bir Araştırma", Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi, 13/ 3 (2013): 16; Karşı, *Dindarlık ve Mutluluk*, 232; Necmi Karşı, "Gençlerde Özsaygı-Dindarlık İlişkisi", *Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 4/6 (2017): 32.

Hipotez A6. “İçedönükler dışadönüklerden daha fazla internet bağımlıdır.” Araştırmada içedönükler dışadönüklerden daha fazla internet bağımlısı çıkmış olmakla birlikte aradaki farklılık istatistiksel olarak anlamlılık derecesine ulaşmadığından *Hipotez A6* desteklenmemiştir. İçedönükler utangaç, çekingen, sessiz, tutuk, içe kapanık ve tek başına kalmayı yeğleyen bireyler iken, dışa dönükler daha sosyal, konuşkan, atak, girişken, seven ve sevilen bireyledir.⁵¹ Dolayısıyla diğer insanlarla daha fazla etkileşime giren, onlarla zaman geçiren, daha fazla sosyal destek alan dışadönüklerin sanal dünya yerine gerçek dünya ve insanlarla iletişimde olmaları internet bağımlılık skorlarının düşük çıkmasına etkili olmuş olabilir. İçedönüklerin ise kendi iç dünyalarına dönük, çekingen, utangaç yapıları ve yalnız kalma eğilimleri sanal dünyaya daha fazla ilgi duymalarında etkili olmuş olabilir. Bu konuda Binalı'nın⁵² araştırmasında dışadönük kişilik yapısı ile internet bağımlılığı arasında pozitif ilişki tespit edilirken, Özgen'in⁵³ araştırmasında ise dışadönük kişilik yapısı ile internet bağımlılığı arasında anlamlı bir ilişki görülmemiştir.

Hipotez A7. “İçsel dini motivasyon, dini şuur, dini değer ve dini bilinç arttıkça internet bağımlılığı azalır.” Araştırmada örneklemin içsel dini motivasyon, dini bilinç, dini değer ve dini şuur düzeyi yükseldikçe internet bağımlılığının azaldığı tespit edilmiş olup *Hipotez A7* desteklenmiştir. İnternet bağımlılığının online oyun, sosyal medya, kumar ve pornografi gibi unsurları, içerisinde dinen yasaklanmış olan aşırılık, israf, sağlığa olumsuz etki, yakınlarına ilgi ve alaka göstermekten alıkoyma, müstehcenlik ve ifşa gibi özellikleri barındırmaktadır. Dolayısıyla araştırmamızda dini bağlılığı yüksek olan bireylerin internet bağımlılığının düşük çıkmasında dinin aşırılık, israf, sağlığı koruma, emanete riayet, müstehcenlik ve ifşa ile ilgili emir ve yasaklarına itaat eğilimi, dinin bireye ka-

⁵¹ Edward E. Smith v.dğr. *Psikolojiye Giriş*, trc. Öznur Öncül, Deniz Ferhatoğlu (Ankara: Arkadaş Yayınevi 2016), 454.

⁵² Rabia Binalı, *Lise Öğrencilerinin Kişilik Özellikleri İle İnternet Bağımlılığı ve Akademik Başarı Durumu Arasındaki İlişkinin İncelenmesi* (Yüksek Lisans Tezi, Üsküdar Üniversitesi, 2015), 75.

⁵³ Özgen, *Spor Yapan Ve Yapmayan Üniversite Öğrencilerinde İnternet Bağımlılığı İle Kişilik İlişkinin İncelenmesi*, 55.

zandırmış olduğu anlam, amaç, sorumluluk, vicdan ve otokontrol duygusu; günahlardan ötürü ilahi cezaya uğrama korkusu, dinin emirlerine uygun bir şekilde yaşayarak Allah'ın rızasını kazanma ve Cennet'e girme arzusu etkili olmuş olabilir. Kerimov'un üniversite öğrencileri üzerinde yapmış olduğu araştırmada benzer şekilde örneklemin dini algı düzeyi yükseldikçe internet bağımlılığının anlamlı bir şekilde azaldığı tespit edilmiştir.⁵⁴

Sonuç olarak bu araştırmada son zamanlarda özellikle genç bireylerinde yaygın olarak görülen internet bağımlılığı sorunu ve dindarlık ile olan ilişkisi incelenmiştir. 21. Yüzyılın en önemli icatlarından olan internet insan hayatını kolaylaştıran pek çok yenilik getirmiş olmakla birlikte internet kullanımının son yıllarda yaygınlaşması bireylerde internet bağımlılığı sorununun ortaya çıkmasına neden olmuştur. İnternet bağımlılığı, sigara, alkol ve uyuşturucu bağımlılığının yanında çok masum bir bağımlılık türü olarak algılanmakla birlikte yapılan araştırmalarda internet bağımlılığında beyindeki salgılama düzensizliğinin uyuşturucu madde bağımlılığındaki ile benzerlik gösterdiği ve mahrum kalınma durumunda madde bağımlılığındakine benzer yoksunluk sendromu belirtilerine yol açtığı tespit edilmiştir.

İnternet bağımlılığı ve dindarlık ilişkisi üzerine yapılan bu araştırmada elde ettiğimiz sonuçlar özetle şöyledir. Erkekler kadınlara nazaran daha fazla internet bağımlıdırlar. 18-21 yaş grubunun dindarlığı 22-37 yaş grubununkinden daha yüksektir. İçsel dini motivasyon ve dini şuur arttıkça sigara kullanımı azalmaktadır. Dışadönüklerin içsel dini motivasyon düzeyi içedönüklerinkinden daha yüksektir. Araştırmamızın temel problemi ile ilgili olarak ulaştığımız sonuç ise içsel dini motivasyon, dini bilinç, dini değer ve dini şuur arttıkça internet bağımlılığı azalmaktadır. Araştırmada internet bağımlılığından korunmada dinin önemli katkı sağlayabileceği görülmüştür. İnsanoğlunun maddi ve manevi yönü bulunmaktadır. Bağımlılık tedavileri genel olarak bireyin maddi yönü ile

⁵⁴ Kerimov, *Üniversite Öğrencilerinin İnternet Bağımlılığı Düzeyleri İle Din Algıları Üzerine Bir Araştırma*, 79.

ilgilenirken, tedavide hayati öneme sahip olan umut, güven, sevgi gibi manevi ihtiyaçlar gözden kaçırılmaktadır. Maneviyat/din umut, anlam ve bağlılık, mutluluk ve diğer pozitif duyguları geliştirmek, negatif duyguları azaltmak suretiyle bağımlılık tedavisine olumlu katkı sağlamaktadır. Bununla birlikte pek çok sosyal sorunda olduğu gibi internet bağımlılığının temelinde de pek çok faktörün etkisi bulunmaktadır. Bundan dolayı bu sorunun çözümü çok boyutlu olarak ele alınmalıdır. Günümüzün şehir yaşamında çocuk ve gençler genellikle dört duvar arasına sıkışmış, oyun, spor ve eğlenceden uzak, tek düze ve sıkıcı bir hayat yaşadıkları için internetin tehlikeli sanal dünyasında oyun, eğlence ve heyecan arayışına girmektedirler. Bu bağlamda gençlerde internet bağımlılığın önlenmesi için öncelikli olarak gerçek dünyalarının eğlenceli ve eğitici aktivitelerle doldurulmasını gerekmektedir. Bununla birlikte gençlerin internetin doğru kullanımı ve tehlikeleri hakkında bilinçlendirilmeleri, özellikle de duygu ve davranış kontrolü üzerinde çok önemli etkisi araştırmalarla tespit edilmiş olan dini değerlerin erken yaşlarda pedagojik yöntemler kullanılarak bireylere kazandırılması gerekmektedir.

Kaynakça

- Acklin, Marwin W. – Brown, Earl C. - Mauger, Paul A. "Role of Religious Values in Coping with Cancer". *Journal of Religion and Health* 22/4 (1983): 322-333.
- Akgül, Ömer. *Din Karşıtı Propaganda ve Dindarlık*. Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, 2007.
- Alexander, Bruce K. *The Globalization of Addiction*. New York: Oxford University Press, 2008.
- American Psychiatric Association. *Diagnostic And Statistical Manual of Mental Disorders*. 5. Baskı. Washington: American Psychiatric Association, 2013.
- Ayten, Ali, "Din ve Sağlık: Bireysel Dindarlık, Sağlık Davranışları ve Hayat Memnuniyeti İlişkisi Üzerine Bir Araştırma". *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi*, 13/3 (2013): 7-31.
- Ayten, Ali. *Prososyal Davranışlarda Dindarlık ve Empatinin Rolü*. Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi, 2009.
- Bandura, Albert. *Social Learning Theory*. New Jersey: A Paramount Communications, 1977.
- Binali, Rabia. *Lise Öğrencilerinin Kişilik Özellikleri İle İnternet Bağımlılığı ve Akademik Başarı Durumu Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Üsküdar Üniversitesi, 2015.

- Boylu, Ayfer Aydiner - Günay, Gülay. "Loneliness and Internet Addiction Among University Students". *Psychological, Social, and Cultural Aspects of Internet Addiction*. Ed. Bahadır Bozoğlan, Hershey: IGI Global, 2018.
- Bozkar, Binaz. *İlköğretim II. Kademe Öğrencilerinde İnternet Bağımlılığının Çeşitli Değişkenlere Göre İncelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, 2013.
- Brkjačić, Tihana- Majetić, Filip- Wertag, Anja. "I'm Always Online: Well-Being and Main Sources of Life Dis/Satisfaction of Heavy Internet Users", *Psychological, Social, and Cultural Aspects of Internet Addiction*. Ed. Bahadır Bozoğlan. Hershey: IGI Global, 2018.
- Butler, Mark H- v.dğr. "Pornography Use and Loneliness: A Bi-Directional Recursive Model and Pilot Investigation" *Journal of Sex & Marital Therapy* 44/2 (2017): 27-37.
- Camardese, Giovanni v.dğr. "Pharmacological Treatment of Internet Addiction". *Internet Addiction*. Ed. Christian Montag-Martin Reuter. Gewerbestrasse: Springer, 2015.
- Colman, Andrew M. *A Dictionary of Psychology*. Oxford: Oxford University Press, 2015.
- 256 Çapçioğlu, İhsan. *Sosyo-Politik Tutumlar ve Dindarlık İlişkisi -İlahiyat Fakülteleri Örneği*. Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, 2008.
- OMÜİFD Çetinkaya, Musa. *İlköğretim Öğrencilerinde İnternet Bağımlılığının İncelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, 2013.
- Dağlı, Emel Nuriye. *Yaşlılarda Ölüm Kaygısı ve Dindarlık*. Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi, 2010.
- Doğan, Aytan. *İnternet Bağımlılığı Yaygınlığı*. Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, 2013.
- Eroğlu, Aslıhan. *İnternet Bağımlılığı İle İlişkili Değişkenlerin İncelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Haliç Üniversitesi, 2014.
- Fatih Özgen. *Spor Yapan Ve Yapmayan Üniversite Öğrencilerinde İnternet Bağımlılığı İle Kişilik İlişkisinin İncelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, 2016.
- Galanter, Marc. "Spiritual recovery movements and contemporary medical care", *Psychiatry* 60/3 (1997): 211-23.
- Gencer, Fatma. *Ortaokul Öğrencilerinde İnternet Bağımlılığı Ve Siber Zorbalık Davranışları İle İlişkili Değişkenlerin İncelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Cumhuriyet Üniversitesi, 2017.
- Giordano, Amanda L. - Cashwell, Craig S. "Cybersex Addiction among College Students: A Prevalence Study". *Sexual Addiction & Compulsivity* 24/1-2 (2017): 47-57.

- Gola, Mateusz v.dğr. "Can Pornography be Addictive? An fMRI Study of Men Seeking Treatment for Problematic Pornography Use". *Neuropsychopharmacology* 42(2017): 2021-2031.
- Gresle, Caroline - Lejoyeux, Michel. "Phenomenology of Internet Addiction", *Internet Addiction*. Ed. Hannah O. Price. New York: Nova Science Publishers, 2011.
- Gürsu, Orhan. *Ergenlik Döneminde Psikolojik Sağlık ve Dindarlık İlişkisi*. Doktora Tezi, Selçuk Üniversitesi, 2011.
- Güven, Hülya. *Depresyon ve Dindarlık İlişkisi*. Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, 2008.
- Has, Zehra. *Üniversite Öğrencilerinde İnternet Bağımlılığının Yaşam Kalitesine Etkisi: Sakarya İli Örneği*. Yüksek Lisans Tezi, Üsküdar Üniversitesi, 2015.
- Hasankahyaoglu, Havva Rabia. *Dindarlık Empati İlişkisi*. Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi, 2008.
- Horzum, Mehmet Barış – Balta, Özlem Çakır. "İnternet Bağımlılığı Testi" *Eğitim Bilimleri ve Uygulama* 7/13 (2008): 87-102.
- Ilgaz, Abdulkadir. *Depresyon ve Dindarlık İlişkisi, Kastamonu Örneği*. Yüksek Lisans Tezi, Erciyes Üniversitesi, 2015.
- İşsever, Nazlı Kezban. *İnternet Bağımlılığının Üniversite Öğrencilerinde Yaygınlığının İncelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Üsküdar Üniversitesi, 2016.
- Johnson, Thomas J. - Kristeller, Jean L. "Spirituality and Addiction", *Principles of Addiction c1. ed. Peter M. Miller*. San Diago: Elsevier, 2013.
- Karaca, Faruk. "Din Psikolojisinde Metot Sorunu ve Bir Dindarlık Ölçeğinin Türk Toplumuna Standardizasyonu". *EKEV Akademi Dergisi* 3/1(Bahar 2001): 196-199.
- Karşlı, Necmi, "Gençlerde Özsaygı-Dindarlık İlişkisi", *Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi* 4/6, (2017): 16-46.
- Karşlı, Necmi. *Mutluluk ve Dindarlık*. Kayseri: Kimlik Yayınları, 2018.
- Karşlı, Necmi. *Öfke Kontrolü ve Dindarlık*, Kayseri: Kimlik Yayınları, 2018.
- Kerimov, Eldar. *Üniversite Öğrencilerinin İnternet Bağımlılığı Düzeyleri İle Din Algı-ları Üzerine Bir Araştırma*. Yüksek Lisans Tezi, Ondokuz Mayıs Üniversitesi, 2016.
- Kılınç, İsa. *Lise Öğrencilerinin Siber Duyarlılık, İnternet Bağımlılığı Ve Sosyal Değerle-rinin İncelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Necmettin Erbakan Üniversitesi, 2015.
- Kimter, Nurten. *Benlik Saygısı ve Dindarlık İlişkisi*. Doktora Tezi, Uludağ Üniversitesi, 2008.
- Koç, Bozkurt. *Ergenlikte Benlik Gelişimi ve Din İlişkisi*. Doktora Tezi, Atatürk Üniversitesi 2003.
- Koç, Mustafa. *Yetişkinlik Döneminde Dindarlık İle Benlik Kavramı Değişkenleri Ara-sındaki İlişki*. Doktora Tezi, Uludağ Üniversitesi, 2008.

- Kunaharan, Sajeev- v.dğr. "Conscious and Non-Conscious Measures of Emotion: Do They Vary with Frequency of Pornography Use?". *Applied Sciences* 7/ 5 (2017): 493.
- Kuşat, Ali. "Ergenlerde Allah Tasavvuru". *Dindarlığın Sosyo-Psikolojisi*. Ed. Ünver Günay, Celalettin Çelik. Adana: Karahan Kitabevi, 2006.
- Küçükalp, Emine. *Ahlaki Yargı Gelişimi ve Dindarlık İlişkisi*. Yüksek Lisans Tezi, Uludağ Üniversitesi, 2004.
- Larson, David B. - Larson, Susan S. "Spirituality's Potential Relevance to Physical & Emotional Health: A Brief Review of Quantitative Research". *Journal of Psychology & Theology*. 31(2013): 37-51.
- Macmurrin, Mary. *Psychology of Addiction*. London: Tyler & Francis Publishers, 2005.
- Matsumoto, David. *The Cambridge Dictionary of Psychology*. Cambridge, Cambridge University Press 2009.
- Meerkerk, Gert Jan – Eijnden, Regina J J M van den -Garretsen, Henk. "Predicting Compulsive Internet Use: It's All about Sex!". *CyberPsychology & Behavior* 91/9 (2006): 95-103.
- Mehmedoğlu, Ali Ulvi. *Kişilik ve Din*. İstanbul: Dem Yayınları, 2004.
- Nakaya, C. Andrea. *Internet and Social Media Addiction*. Sand Diego: Reference Point Press, 2015.
- Netzley, Patricia N. *Is Online Addiction a Serious Problem?*. San Diego: Reference Point Press, 2014.
- Öner, Kamile. *Lise Öğrencisi Ergenlerde Depresyon, İnternet Bağımlılığı ve İlişkili Faktörler*. Yüksek Lisans Tezi, Adnan Menderes Üniversitesi, 2015.
- Perdew, Laura. *Internet Addiction*. Minnesota: Abdo Publishing, 2015.
- Seto, Michael C. – Lalumière, Martin L. "What Is So Special About Male Adolescent Sexual Offending? A Review and Test of Explanations through Meta-Analysis". *Psychological Bulletin* 136/4 (2010): 526-575.
- Sevindik, Durmuş. *Orta Yaş Dönemi Bireylerde Dindarlık-Mutluluk İlişkisi: Denizli Örneği*. Yüksek Lisans Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi, 2015.
- Seyhan, Beyazıt Yaşar. "Dini Şuur Ölçeği: Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması". *EKEV Akademi Dergisi*. 19 /61 (Kış 2015): 399-406.
- Skinner, Burrhus Frederic. *About Behaviorism*. New York: Vintage Books, 1976.
- Smith, Edward E. v.dğr. *Psikolojiye Giriş*. Trc. Öznur Öncül- Deniz Ferhatoğlu. Ankara: Arkadaş Yayınevi 2016.
- Statt, David A. *The Concise Dictionary of Psychology*. New York: Routledge, 2003.
- Şahin, Nuray. *Ergenlik Problemleri ve Baş Etme Yöntemleri İle İnternet Bağımlılığı Arasındaki İlişki*. Yüksek Lisans Tezi, Haliç Üniversitesi, 2014.
- Şengül, Fatma. *Dindarlık ve Ruh Sağlığı İlişkisi*. Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, 2007.

- Thakkar, Vatsal G. - Collins, Christine. *Addiction*. New York: Chelsea House Publishers, 2006.
- Toraman, Muhammet. *İnternet Bağımlılığı ve Sosyal Ağ Kullanım Düzeylerinin Orta-öğretim Öğrencilerinin Akademik Başarıları İle İlişkisinin İncelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Fırat Üniversitesi, 2013.
- Tuna, Ceyda. *Ortaokul Öğrencilerinin Ebeveynleriyle Olan Bağlanma İlişkisinin İnternet Bağımlılığına Etkisi*. Yüksek Lisans Tezi, Nişan Taşı Üniversitesi, 2015.
- Usta, Aynur. *Üstün Zekâlı Ve Yetenekli Öğrencilerde İnternet Bağımlılığının Farklı Değişkenlere Göre İncelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Necmettin Erbakan Üniversitesi, 2016.
- Ünsal, Erkut. *Ortaokul Öğrencilerinin İnternet Bağımlılığının Bazı Değişkenlere Göre İncelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Nişantaşı Üniversitesi, 2016.
- Willoughby, Brian J. - v.dğr. "Associations between Relational Sexual Behaviour, Pornography Use, and Pornography Acceptance among US College Students". *Culture, Health & Sexuality* 16/9 (2014): 1052-069.
- Wright, Paul J. – Tokunaga, Robert S. - Kraus, Ashley. "A Meta-Analysis of Pornography Consumption and Actual Acts of Sexual Aggression in General Population Studies". *Journal of Communication* 66/1 (2016): 183–205.
- Yakut, Selahattin. *Öğretmenlerde Yabancılaşma, Yalnızlık ve Dindarlık İlişkisi: Polatlı Örneği*. Doktora Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi, 2016.
- Ybarra, Michele L. - Mitchell, Kimberly. "Exposure to Internet Pornography among Children and Adolescents: A National Survey" *CyberPsychology & Behavior* 8/5 (2005): 473–486.
- Yıldırım, İbrahim. "Sigara, Alkol Ve Uyuşturucu Kullanan Üniversite Öğrencilerinin Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi". *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi* 13 (1997): 149.
- Yıldız, Murat. *Dini Hayat İle Ölüm Kaygısı Arasındaki İlişki Üzerine Bir Araştırma*. Doktora Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, 1998.
- Yoğurtçu, Fatma. *Yetişkinlerde Dindarlık ve Ruh Sağlığı*. Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi, 2009.
- Young, Kimberley. *Caught in the net: How to recognize the signs of Internet addiction - and a winning strategy for recovery*. New York: John Wiley, 1998.
- Ulusal İstatistikler. "Bilgi Toplumu İstatistikleri". Erişim: 25 Ocak 2019. http://www.bilgitoplumu.gov.tr/wp-content/uploads/2014/04/Bilgi_Toplumu_Istatistikleri_2011.pdf
- Kanca Medya. "İnternet ve Sosyal Medya İstatistikleri 2018". Erişim: 25 Ocak 2019. <https://kancamedya.com/2018/12/02/internet-ve-sosyal-medya-istatistikleri-2018/>
- Marked Wired. "New Report Finds Teens Feel Addicted to Their Phones, Causing Tension at Home". Erişim:

- 25Ocak2019,<http://www.marketwired.com/press-release/new-report-finds-teens-feel-addicted-to-their-phones-causing-tension-at-home-2120547.htm>
- Statista. "Percentage of All Global Web Pages Served To Mobile Phones From 2009 To 2018". Erişim: 27 Ocak 2019, <https://www.statista.com/statistics/241462/global-mobile-phone-website-traffic-share/>
- Güvenli Web. "İnternet Bağımlılığı ve Alışkanlıklara Etkisi". Erişim: 27 Ocak 2019. <http://www.guvenliweb.org.tr/blog-detay/internet-bagimliliği-ve-alışkanlıklara-etkisi>
- Marketing Charts. "Young People Completely Wedded to Their Mobile Phones". Erişim: 25 Ocak 2019. <https://www.marketingcharts.com/industries/media-and-entertainment-25427>
- Pew Research Center. "Do You Sleep With Your Cell Phone". Erişim: 27 Ocak 2019. <http://www.pewresearch.org/fact-tank/2010/09/13/do-you-sleep-with-your-cell-phone/>
- Webroot. "Internet Pornography by the Numbers; A Significant Threat to Society". Erişim: 27 Ocak 2019. <https://www.webroot.com/us/en/resources/tips-articles/internet-pornography-by-the-numbers>
- 260
OMÜİFD The Sydney Morning Herald. "Internet addicts guilty of starving baby to death". Erişim: 22 Ocak 2019. <https://www.smh.com.au/technology/internet-addicts-guilty-of-starving-baby-to-death-20100423-tg7s.html>
- CNN, "Net Surfing Mom Charged With Ignoring Kids". Erişim: 23 Ocak 2019. <http://edition.cnn.com/US/9706/16/briefs.pm/internet.neglect/index.html>
- Merlin'in Kazanı. "Oyun Başında Yaşamını Yitirenler". Erişim: 28 Ocak 2019. <https://www.merlininkazani.com/oyun-basinda-yasamini-yitirenler-95657-oyungalerisi>
- Posta. "Bilgisayar Oyunu Oynarken Öldü". Erişim: 28 Ocak 2019. <https://www.posta.com.tr/bilgisayar-oyunu-oynarken-oldu-149400Hürriyet>
- Hürriyet. "Oyun Oynarken Öldü". Erişim: 28 Ocak 2019. <http://www.hurriyet.com.tr/teknoloji/oyun-oynarken-oldu-40334874>
- İnternet Haber. "Mavi Balina Yine Can Aldı Lise Öğrencisi İntihar Etti". Erişim: 30 Ocak 2019, <http://www.internethaber.com/mavi-balina-yine-can-aldi-lise-ogrencisi-intihar-etti-1918589h.htm>
- Young K. (1998). "Internet Addiction Test (IAT)". Erişim: 9 Temmuz 2018. <http://netaddiction.com/internet-addiction-test/>
- World Health Organization, "Tabacco". Erişim: 17 Ocak 2019, <https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/tobacco>

